

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Bakalářská práce

Nikola Krejcarová

Mluva českých jeskyňářů

Czech speleologists speech

Děkuji paní docentce Bozděchové za vedení této bakalářské práce.

Děkuji paní Vlčkové, sekretářce České speleologické společnosti, za rozeslání dotazníků a v neposlední řadě děkuji těm, kteří byli ochotni se mého výzkumu zúčastnit.

Nikola Krejcarová

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 31. července 2015

.....

Nikola Krejcarová

Klíčová slova

slang, termín, lexikální význam, slovotvorba, obraznost, expresivnost, styl, speleologický
slang, slovník

Key words

slang, term, lexical meaning, word formation, figurativeness, expressivity, style, speleological
slang, dictionary

Abstrakt

Předkládaná bakalářská práce, Mluva českých jeskyňářů, popisuje jazykové prostředky mluvy amatérských jeskyňářů na území České republiky. Práce je složena z teoretické a praktické části. Teoretická část práce nastiňuje teoretická a metodologická východiska problematiky zkoumání slangu a obohacování slangové slovní zásoby, v praktické části jsou získané poznatky aplikovány. Prezentovaný jazykový materiál byl získán dotazníkovou metodou od aktivních členů České speleologické společnosti. Práce využívá také internetové a časopisové články. Součástí bakalářské práce je malý slovník slangového lexika této zájmové skupiny.

Abstract

The presented bachelor thesis, titled Czech speleologists speech, is focused on the language expressions of the amateur speleologists throughout the Czech Republic. It contains a theoretical part and a practical part. The theoretical part outlines issues of the examining of the slang and describes the ways of the slang vocabulary enrichment. In the practical part the theoretical knowledge is applied on the language material acquired by a questionnaire method from the active members of Czech Speleological Society. The bachelor thesis also draws from the Internet, and magazine articles. As a part of the thesis, there is a small dictionary of slang of this interest group.

Úvod.....	9
Amatérská speleologie v České republice.....	9
1 Teoretické vymezení problematiky slangu	11
1.1 Slang a mluva	11
1.2 Definice slangu v české lingvistice	11
1.3 Vnitřní diferenciaci slangu.....	13
1.4 Slang zájmový a profesní	14
2 Metodologie výzkumu slangu	16
3 Aspekty slangu	19
3.1 Nespisovnost.....	20
3.1.1 Nespisovnost v mluvě jeskyňářů.....	20
3.2 Komunikativní funkčnost	21
3.3 Systémovost.....	21
3.3.1 Systémovost v mluvě jeskyňářů	22
3.4 Snaha o pojmovou diferenciaci	23
3.4.1 Snaha o pojmovou diferenciaci v mluvě jeskyňářů	23
3.5 Stav terminologie.....	23
3.5.1 Stav terminologie a mluva jeskyňářů	24
3.6 Vyjádření expresivity	25
3.6.1 Expresivita v mluvě jeskyňářů	25
3.7 Vhodnost pro mluvené projevy	25
3.8 Uzavřenosti slangového prostředí	25
3.8.1 Uzavřenost jeskyňářského prostředí.....	26
3.9 Složení příslušníků daného prostředí.....	27
3.9.1 Složení příslušníků jeskyňářského prostředí	27
3.10 Psychologické aspekty	27
3.10.1 Psychologické aspekty v jeskyňářské mluvě	27
4 Způsoby tvoření slangových názvů.....	29
4.1 Postup transformační - odvozování	29
4.1.1 Odvozená podstatná jména.....	29
4.1.1.1 Názvy osob.....	30
4.1.1.2 Názvy nositelů vlastností, zvířat a názvy příslušenské.....	31
4.1.1.3 Názvy příslušenské	32
4.1.1.4 Názvy prostředků	33
4.1.1.5 Názvy zdrobnělé a zveličelé	33

4.1.1.6	Názvy místní	34
4.1.1.7	Názvy dějů	35
4.1.2	Odvozená slovesa	35
4.1.2.1	Odvozená slovesa v mluvě jeskyňářů	36
4.1.3	Odvozená přídavná jména	36
4.1.3.1	Odvozená přídavná jména v mluvě jeskyňářů	36
4.2	Postupy transformační – skládání	36
4.2.1	Složeniny v mluvě jeskyňářů	37
4.3	Postupy transformační – zkracování	38
4.3.1	Iniciálové zkratky a zkratková slova v mluvě jeskyňářů	38
4.3.2	Mechanické krácení v mluvě jeskyňářů	39
4.3.3	Překrucování v mluvě jeskyňářů	39
4.4	Postupy transpoziční – sémantické tvoření	39
4.4.1	Sémantické tvoření – metafora	39
4.4.1.1	Metafora v mluvě jeskyňářů	40
4.4.2	Sémantické tvoření – metonymie	40
4.4.2.1	Metonymie v mluvě jeskyňářů	40
4.5	Postupy transpoziční – tvoření víceslovných názvů	41
4.5.1	Tvoření víceslovných názvů v mluvě jeskyňářů	41
4.6	Postupy transpoziční – přejímání	42
4.6.1	Přejímání pojmenování v mluvě jeskyňářů	43
5	Výsledky dotazníku	44
6	Slovník mluvy českých jeskyňářů	46
6.1	Struktura slovníku a hesel	46
6.1.1	Seznam zkratek ve slovníku	47
6.2	Slovník	48
7	Závěr	63
8	Seznam použité literatury a dalších zdrojů	64
9	Seznam příloh	68

Seznam zkratk

ČSS – Česká speleologická společnost

JM – Jihomoravský kraj

SČ – Středočeský kraj

SSJČ – Slovník spisovného jazyka českého

SSČ – Slovník spisovné češtiny

ZO – základní organizace

Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem zvolila téma mluva českých jeskyňářů, které doposud nebyla věnována žádná odborná práce. Jedním z důvodů volby tohoto tématu bylo moje vstoupení do řad českých jeskyňářů, začala jsem se tak setkávat s mnoha specifickými výrazy, které se k činnosti jeskyňářů vážou.

Tato práce se skládá ze dvou částí, teoretické a praktické, obě části od sebe však nejsou striktně odděleny, s výjimkou části věnované obecným poznatkům o slangu (teoretická část) a slangového slovníčku (praktická část). Pro snazší orientaci v problematice slangu jeskyňářů jsem se rozhodla v části věnované aspektům slangu a části věnované slovtvorbě teoretická východiska a praktické poznatky propojit s tím, že teoretická část předchází vždy části praktické (např. 3.6 *Vyjádření expresivity*, 3.6.1 *Expresivita v mluvě jeskyňářů*).

Podkladem pro tuto práci mi byl dotazník (viz *příloha I*), ve kterém jsem se zaměřila na předměty a nejběžnější úkony spojené s činností jeskyňářů a na nejrozšířenější (případně na nejvýraznější) jeskynní jevy, se kterými se aktivní jeskyňář setkává. Dotazník jsem postavila na principu otevřených otázek (76), respondenti měli za úkol pojmenovat přiložené obrázky, nebo uvést synonymum/synonyma k uvedenému termínu či popisované skutečnosti. Neméně důležitým zdrojem mi byly i internetové a časopisové články psané jeskyňáři.

Vzhledem k nižšímu počtu respondentů (celkový počet 124), než bylo mé očekávání, je tato práce pouze náhledem do slovníku jeskyňářů.

Amatérská speleologie v České republice

Speleologie spadá oborově pod geologii, *Encyklopedický slovník geologických věd* ji definuje jako „*vědní obor, který se zabývá po všech stránkách výzkumem jeskyň, zvláště krasových*“.¹

Po druhé světové válce nastal v České republice vzestup speleologie, nezávisle na sobě vzniklo velké množství klubů zabývajících se výzkumem přírodních i umělých podzemí. Navázali tak na absolonovskou² předválečnou tradici. Nejednalo se však o vědecké pracovníky, ale o amatéry, dobrovolníky. Jejich cílem byl průzkum známých i odhalování neznámých podzemních prostor a jejich komplexní dokumentace. V té době se na našem

¹ *Encyklopedický slovník geologických věd*. 1983. s. 482.

² Karel Absolon (1877-1960), jedna z nejvýznamnějších osobností české speleologie. Zasloužil se o prozkoumání a popsání řady jeskynních systémů a propastí v Moravském krasu.

území začala formovat dnešní moderní speleologie nejen jako multidisciplinární vědní obor, ale i jako zájmová aktivita.

V reakci na poválečný rozvoj amatérské speleologie vznikla organizace, sdružující amatérské jeskyňáře z celé republiky – Česká speleologická společnost (dále jen ČSS). Založena byla 12. prosince 1978 jako občanské sdružení, které si klade za cíl výzkum a ochranu krasových i pseudokrasových jevů, stejně tak jako publikování získaných poznatků. Protože, jak se mezi jeskyňáři říká, *jeskyně, která není zmapovaná, neexistuje*. ČSS je složena ze základních organizací (dále jen ZO) a ze Záchrané služby ČSS.

Už jsem nastínila cíle a historii ČSS, kdo jsou ale členové ZO? Jak je výše řečeno, jedná se o amatérské jeskyňáře, a to v tom smyslu, že nejsou za svou práci v jeskyních placeni. Podle českého zákona „*jeskyně nejsou součástí pozemku a nejsou předmětem vlastnictví*“³, patří tedy státu a prakticky pro jakoukoli aktivitu v ní musí mít daná skupina povolení. Speleologie je tedy v České republice především volnočasovou aktivitou, které se účastní velmi heterogenní společnost, zabývají se jí jak muži, tak ženy, různého věku a různých povolání, s různým stupněm vzdělání a s různými dalšími zájmy. Toto souvětí zcela koresponduje s multidisciplinaritou speleologie jako takové. Respondenty dotazníku a pisateli článků, které jsou mi pro tuto práci oporou, jsou právě členové ČSS z různých ZO (V současné době má ČSS 61 aktivních organizací⁴). Jeskyňářské skupiny jsou rozptýleny po České republice všude tam, kde se nachází nějaká krasová či pseudokrasová oblast. Mezi jednotlivými ZO však existuje úzká spolupráce bez ohledu na vzdálenost jejich „domácích lokalit“, čeští jeskyňáři spolupracují i se zahraničními kolegy, ČSS je členem Mezinárodní speleologické unie (UIS). ČSS spolupracuje rovněž s odbornými institucemi, státními orgány a s dalšími občanskými sdruženími, které s ČSS sdílí podobné zájmy, činnosti a cíle⁵.

³ Zákon § 61 odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

⁴ Základní organizace ČSS. *Česká speleologická společnost* [online]. 2015 [cit. 2015-07-11]. Dostupné z: <http://www.speleo.cz/zakladni-organizace-css>.

⁵ Více o činnosti ČSS na <http://www.speleo.cz/>.

1 Teoretické vymezení problematiky slangu

1.1 Slang a mluva

Mluvíme-li o slangu, často používáme termín mluva⁶. *Slovník spisovné češtiny* uvádí pro toto slovo tři významy – v nejširším smyslu je to schopnost řeči, v nejužším způsob mluvení (projev konkrétního mluvčího např. nedbalá, plynulá apod.). Třetí význam, uvedený pod heslem mluva, je synonymum slov řeč a jazyk, což uvádí i *Slovník českých synonym*. V tomto smyslu se ujal termín mluva i v pracích pojednávajících o slangu.

Hubáček⁷ zasazuje vznik slova slang do 1. poloviny 18. století a jeho původ nalézá v anglickém jazyce. Jako pravděpodobný základ tohoto výrazu označuje spojení *'s language*, tedy *somebody's language*, do češtiny překládané jako „něčí jazyk“. Tento výraz (*s'language*) byl užíván pro označení vulgárního jazyka, např. *soldier's language*, mluva vojáků; *student's language*, mluva studentů apod.

Další možnosti, jak interpretovat původ slova slang, nabízí Kopečný⁸ v článku z *Naší řeči*, hovoří o podobnosti s dějovým jménem ke slovu *sling* pocházejícího z některého skandinávského jazyka, nejspíše z norštiny. Teorii o norském původu dále rozvádí souslovím *slengja kjeften*, do češtiny přeloženo „házet hubou“, nebo *slengjenamn*, tedy přezdívka. Není ovšem vyloučeno, že ani jedna z uvedených etymologií není správná a že slang pochází z jiného jazyka a v původním významu označoval zcela jinou skutečnost.

Heslo v Rejzkově *Českém etymologickém slovníku češtiny*⁹ v podstatě shrnuje oba výše prezentované výklady. Rovněž obsahuje informaci o přechodu výrazu do češtiny z anglického jazyka, původ samotného slova označuje za nejasný, ale upozorňuje, že existují názory spojující výraz *slang* se slovem *sling* „střílet, vrhat, klouzat, rozhazovat“.

1.2 Definice slangu v české lingvistice

Pro živý jazyk je typické, že není snadné jednoznačně vymezit a definovat mnohé jevy. Příčinou jsou četné výjimky z pravidel, hraniční případy a v neposlední řadě často rozdílné

⁶ K užití výrazu mluva pro slang poukazuje J. V. Bečka (Bečka 1987, s. 12-19) v příspěvku *Slang a diferenciacie v běžně mluvené řeči*.

⁷ Hubáček 1981, s. 9.

⁸ Kopečný 1981.

⁹ Rejzek 2001, s. 580.

přístupy lingvistů. Ani slang není výjimkou, existují rozdílné náhledy na tuto problematiku jak u nás, tak mezi zahraničními lingvisty. Hubáček¹⁰ poukazuje rovněž na existenci více či méně synonymních výrazů užívaných pro označení slangu, např. *společenské nářečí* (též *společenská mluva*), *speciální nářečí*, *vrstvá nářečí* (též *vrstvá mluva*), *sociální nářečí* (též *sociolekt*), *profesní mluva* apod. Jak je slang definován v českém kontextu nastíním níže skrze vybrané příklady.

Příruční mluvnice češtiny definuje slang jako „soubor slov a frází užívaných skupinou lidí spjatých stejným zájmem, eventuálně též profesí.“¹¹

Jan Chloupek slang jednoduše definuje jako „soubor slov a frází, jichž užívá skupina lidí spjatých stejným zájmem“¹² a uvádí, že „Podstatou jeho vytváření je jazyková hra; tím se liší od profesionální mluvy, i když v přechodových případech splývají. Čerpá především z metaforického vyjadřování a z náhodných aktualizací, nejčastějším slovtvorným postupem je zkracování slov a z hlediska pojmenovávání se prosazuje jednoslovnost.“¹³

Lumír Klimeš konstatuje, že slang je „druh nespisovného jazyka (mluva) příslušníků určitého zaměstnání (profesionální slang), nebo určité, společensky kladně nebo neutrálně hodnocené skupiny lidí spojených určitým zájmem (skupinový slang).“¹⁴

Mluvou negativně hodnocených sociálních skupin je argot, jehož specifickým rysem je fakt, že vzniká především pro potřeby utajení pravého významu slov. **Bečka**¹⁵ upozorňuje i na názor Jaroslava Kořána, který zpochybňuje utajovací funkci a nesrozumitelnost hodnotí jako přehodnocování významů závislé na sociálním statusu mluvčích.

Hubáček pojímá slang jako svébytnou součást národního jazyka, „jež má podobu nespisovné vrstvy speciálních pojmenování realizované v běžném (nejčastěji polooficiálním a neoficiálním) jazykovém styku lidí vázaných stejným pracovním prostředím nebo stejnou sférou zájmů a sloužící specifickým potřebám jazykové komunikace věcné i jako prostředek vyjádření příslušnosti k prostředí či k zájmové sféře.“¹⁶

¹⁰ Hubáček 1981, s. 9.

¹¹ *Příruční mluvnice češtiny*, 2008, s. 94.

¹² Chloupek 1974, s. 310.

¹³ Chloupek 1969.

¹⁴ Klimeš 1997, s. 6.

¹⁵ Bečka 1987, s. 12-19.

¹⁶ Hubáček 2003, s. 3-4.

Autoři zabývající se slangem v českém národním jazyce se tedy v klíčových bodech svých definic shodují – jedná se o vrstvu nespisovného lexika, která se váže na sociálně vymežitelný okruh jedinců (v kladně nebo neutrálně hodnoceném prostředí). V čem se jejich přístup liší, je širší užití pojmu slang. Václav Křístek upozorňuje na fakt, že je v české odborné literatuře dvojí „a) *pojetí širší, zahrnující jak specifický dorozumívací útvar příslušníků určité profese (tedy to, co se často označuje jako mluva profesionální), tak také mluvu uzavřených společenských skupin, jejichž pojítkem jsou hlavně společné zájmy, a b) pojetí užší, rezervující označení slang jen pro specifický dorozumívací útvar zájmových skupin.*“¹⁷. Toto dvojí pojetí je přímo reflektováno pod heslem slang ve *Slovníku lingvistických termínů pro filology*¹⁸.

Důležité je ještě dodat, že se slang tradičně řadí do oblasti takzvané sociální dialektologie. Od teritoriálního dialektu, místního nářečí, se liší především tím, že nemá úplnou strukturu běžně mluveného jazyka (slangy jsou charakteristické především specifickým lexikem), z tohoto důvodu se slang na rozdíl od dialektu, útvaru národního jazyka, označuje jako jeho poloútvár.

1.3 Vnitřní diferenciacie slangu

Hubáček ve svých pracích dále slang vnitřně diferencuje podle různých kritérií. Základním a zároveň nejjednoznačnějším je třídění podle příslušnosti k určité zájmové či profesní skupině (například *myslivecké, tramské, hasičské, počítačové* aj.). Hranice jednotlivých slangů nejsou uzavřené. Lidé mohou být součástí více slangových skupin – mají více koníčků, vykonávají určitou profesi apod. Užíváním slangových výrazů mimo jimi hovořící skupinu (v běžném životě, médiích, literatuře) přecházejí některé slangismy¹⁹ (nejčastěji ty na hranici spisovnosti) do spisovného jazyka. Pro výrazy, které zůstávají pocíťovány jako příznakové a nespisovné, ale pronikly za hranice původního slangu, lze použít pojem interslang. Mezi taková pojmenování se řadí např. *fachman, bezpečák* nebo *vývojář*²⁰.

Jako další kritérium pro třídění jednotlivých slangových výrazů uvádí Hubáček míru nespisovnosti. Ta je doprovázena jejich větším či menším expresivním zabarvením, což je

¹⁷Křístek 1974.

¹⁸Lotko 2005, s. 128.

¹⁹slangová pojmenování

²⁰Hubáček 1988, s. 28.

také dalším z kritérií, jimiž lze slangovou slovní zásobu hodnotit a třídit na expresivní a neexpresivní (více o nespisovnosti a expresivitě níže v kapitole o aspektech slangu).

Hodnocení slangismů z hlediska jejich stáří lze nejlépe uplatnit v prostředích s dlouhou tradicí (hornictví, rybářství aj.), nebo s velmi dynamickým vývojem (slang závislý na technice, např. počítačový). Lze tak zachytit proměny, obohacování, nebo naopak zánik výrazů. Mnoho slangů zaniklo úplně a setkáme se s nimi už jen prostřednictvím literatury, nebo v televizních a rozhlasových archivech. Slangy s dlouhou tradicí mají relativně stabilní klíčové lexikum²¹. Jedním z příkladů zániku jak slangu, tak slangového prostředí je vorařská mluva²².

Základní třídění slangových výrazů podle formy na výrazy jednoslovné a víceslovné se dále podrobněji rozvíjí – jednoslovná pojmenování diferencujeme podle slovnědruhového kritéria. U víceslovných pojmenování probíhá dělení na základě sémantického charakteru na frazeologická a souslovná pojmenování²³.

1.4 Slang zájmový a profesní

Lingvisté chápající pojem slang v širším smyslu vyčleňují podle povahy či typu prostředí profesionalismy, tedy výrazy spojené s pracovním prostředím, a slangismy v užším smyslu, které označují speciální mluvu zájmových skupin. Profesionalismy vznikají za účelem věcného pojmenování, výrazové úspornosti (obzvláště jako náhrada víceslovných termínů), mluvenosti a pokud možno jednoznačnosti pojmenování v kontextu daného prostředí. Stojí na hranici spisovného a nespisovného jazyka. Slangismy zájmových skupin naopak vyznačuje jazyková hravost, nespisovnost, emocionální nebo expresivní zabarvení.

Ani toto dělení však není zcela jednoznačné, hranice mezi profesní a zájmovou mluvou se mnohdy prolíná – vždyť mnohé zaměstnání je zároveň i něčím koníčkem (dobrovolní hasiči, amatérští hudebníci, sportovci a další), i mezi profesionalismy najdeme příklady „hravých“ výrazů, které jsou typické pro zájmovou mluvu, a naopak v zájmovém slangu vznikají některé výrazy na základě potřeby věcného pojmenování a jazykové úspory,

²¹Bečka 1987, s. 7.

²²Vorařským slangem se zabývá např. Jana Koldová (Koldová 1984, s. 199-205). Vorařský slang označuje jako historický a odkazuje na publikaci o posledních vorech na Vltavě.

²³Hubáček 1987, s. 18.

což je typické pro mluvu profesní. Hubáček²⁴ toto křížení motivace pojmenování a prostředí dokládá na výrazech z železničářského a sportovního slangu – v mluvě zaměstnanců železnic se vyskytují názvy jako *bardotka*, *bobina*, *hurvínek*, *šedá eminence* aj., opačným příkladem je výrazivo fanoušků ledního hokeje, jehož forma se blíží názvům profesním, Hubáček uvádí např. *forčekovat*, *dorážeka*, *zadovka* aj.

Jako východisko (chceme-li setrvat u třídění na slangismy a profesionalismy) navrhuje Hubáček přihlížet pouze ke kritériu pojmenovací motivace konkrétního názvu.

Kritéria třídění na slangismy a profesionalismy²⁵:

- a) názvy zájmové se jeví jako více či méně aktualizované, příznakové členy synonymních řad*
- b) názvy profesní se jeví jako neutrální, bezpříznakové nespisovné termíny vedle termínů spisovných, případně jako neutrální termíny v oblastech, kde dosud terminologie nebyla normalizována. Výskyt synonymních názvů stejné úrovně je malý.*

Porovnáním hornického (profesního) a fotbalového (zájmového) slangu dokládá Klimeš²⁶ Hubáčkem zmiňovaný rozdílný výskyt synonymních řad u zájmových a profesních pojmenování. Klimeš došel k závěru, že v hornickém slangu nemá žádné synonymum 86,85% výrazů, kdežto ve fotbalovém slangu je to pouze 3,49%.

²⁴ Tamtéž, s. 13.

²⁵ Hubáček 1978, s. 14 nebo 1988, s. 10.

²⁶ Klimeš 1997, s. 7.

2 Metodologie výzkumu slangů

Na III. konferenci o slangu a argotu prezentoval Jiří Nekvapil²⁷ přístupy k jazykovědnému zkoumání slangů. To se u konkrétních slangů realizuje v českém prostředí zejména třemi způsoby. Lexikografický přístup věnuje pozornost především sběru a popisu významů slangového výraziva, gramatický přístup se zaměřuje hlavně na jejich onomaziologický popis a poslední, komunikační, je nejméně propracovaný a zaměřuje se na uplatňování slangů v komunikaci (věnuje se mu například A. Jaklová, L. Klimeš). Nekvapil upozorňuje na fakt, že jedinec se v průběhu života stává uživatelem různých slangů, ty po zániku potřeby označovat specifické denotáty s nimi související přecházejí z aktivní do pasivní slovní zásoby, nebo jsou zcela zapomenuty. Slangy pak dělí podle sociálního prostředí na obligatorní a fakultativní, tedy na takové, jimiž jedinec během života projít musí (slangy spojené se vzdělávacím procesem, dříve se sem řadil u mužů i slang vojenský), a na takové, které naopak nejsou podmínkou správného sociálního vývoje jedince a které závisí na jeho osobním zaměření (trampský, vodácký, jezdecký apod.).

Metodami zkoumání slangu se zabývá také Hubáček v referátu *K metodologii zkoumání slangů*²⁸ ze čtvrté plzeňské konference o slangu a argotu. Tato přednáška má být formulací a souhrnem dosavadních praktických poznatků a postupů užívaných při zkoumání a zpracovávání jazykového materiálu z jednotlivých slangových prostředí (Rovněž v ní odkazuje k důležitým bodům výše zmíněné Nekvapilovy přednášky.).

Hubáček zde zdůraznil hlavní rysy slangu mající vliv na práci při jejich zkoumání, upozorňuje na skutečnost, že se slangy realizují především v lexikální vrstvě jazyka a jsou silně podmíněny mimojazykovými (sociálními, psychickými, místními, věkovými apod.) faktory, to se odráží nejen ve variabilitě a dynamice vývoje jednotlivých slangů, ale i v přístupu k jejich studiu (potřeba uplatňování různých metod při sběru a zpracování dat). Jedním z předpokladů pro zkoumání slangů je nutnost mít znalost daného prostředí, nebo aspoň schopnost poučit se o problematice s ním spojené a orientovat se v ní. Některá slangová prostředí jsou však natolik uzavřena, že může být problematické výzkum uskutečnit a získat tak potřebný jazykový materiál. Hubáček uvádí i vhodnost znalosti kontextu realizací slangových promluv, protože se slangové výrazy uplatňují především v mluvených projevech a jsou vázány ke konkrétní komunikační situaci.

²⁷ Nekvapil 1987, s. 27-37.

²⁸ Hubáček 1989, s. 5-13.

Lingvistickou připravenost „badatele“ a pečlivé prostudování literatury považuje Hubáček při výzkumu slangu za samozřejmost. Za ideální (zkoumané) prostředí pak autor označuje takové, ve kterém se jazykovědec pohybuje i mimo svou lingvistickou práci a které dobře zná. Může tak uplatnit své znalosti v daném oboru, usnadní se komunikace a sběr materiálu ve slangovém prostředí a zefektivní se celá jeho odborná práce. Aspekt znalosti prostředí rovněž ovlivňuje volbu metod pro získávání, zpracování a vyhodnocení jazykových dat.

Výzkum slangu lze rozložit na tyto tři fáze²⁹:

- a) *sběr materiálu*
- b) *analýza a hodnocení*
- c) *celková charakteristika a závěry*

Možností sběru materiálu³⁰ navrhuje autor několik. Jako první způsob uvádí získávání jazykového materiálu přímým výzkumem, tedy pořizováním audionahrávek a jejich následným přepisem, nebo přímým zápisem lexikálních jednotek. Dále se zabývá východisky pro výběr informátorů (v případě volby výzkumu metodou rozhovoru), Hubáček doporučuje i výzkum nepřímý, prováděný excerpcí textů a pomocí dotazníků. Nepřímé metody je vhodné aplikovat především v prostředích, která nejsou vázána pouze ke konkrétní lokalitě a jsou rozšířena po celém území národního jazyka (např. studentský, lékařský, hasičský apod.).

Při analýze a hodnocení se uplatňuje lexikografický přístup. To znamená, že se ke každé slangové lexikální jednotce přiřazuje její věcný význam, a to buď uvedením termínu, opisem významu, nebo odkazem na již zpracovaná synonyma. Jako doplňující údaje, které mohou být uplatněny při záznamu jednotlivých lexikálních jednotek, lze uvést stylistické hodnoty (stáří výrazu, frekvenci, lokální platnost, ne/spisovnost a expresivitu), dále pak informaci o onomaziologické motivaci a způsobu tvoření daného výrazu. Suk³¹ vedle jmenovaných údajů požaduje pro komplexnost slovníkového hesla uvádět i specifikaci mluvčího a příjemce, a také prostředí a situace, v níž se daná lexikální jednotka během výzkumu vyskytovala. To je ovšem možné efektivně aplikovat jen při přímých metodách sběru jazykových dat, které může být obtížné uplatnit v některých zkoumaných prostředích

²⁹ Hubáček 1989, s. 9.

³⁰ Metody výzkumu shrnul ve stejnojmenné kapitole i Lumír Klimeš v *Komentovaném přehledu výzkumu slangu v Československu* na s. 8.

³¹ Suk 1995, s. 23-27.

(omezuující může být např. hluk). Neměli bychom také opomenout porovnání získaného jazykového materiálu s odborným názvoslovím, případně se slovníkovými hesly a dosud publikovanými pracemi o daném slangovém prostředí (viz *3.5.1 Stav terminologie a mluva jeskyňářů*).

Poslední fází výzkumu slangu je jeho celková charakteristika. Pro ucelení jeho obrazu se vedle souhrnu jazykových poznatků v této fázi charakterizuje i prostředí. Při popisu slovní zásoby slangů máme z lexikografického hlediska na výběr dva formáty zpracování. Tím prvním je beletristický formát, který je psán jako souvislý text. Já jsem pro tuto práci zvolila druhý typ zpracování, lexikografický. Ten je psaný formou abecedně popřípadě i významově uspořádaných hesel.

3 Aspekty slangu

Slangy je možné posuzovat ze dvou hledisek, jednak z jazykového, a jednak mimojazykového. Oba tyto aspekty se vzájemně ovlivňují a prolínají, proto může být v praxi složité jejich jednoznačné odlišení.

Aspekty slangu se hlouběji zabýval Hubáček³², tato kapitola je psána v souladu s jeho pojetím a je doplněna o vlastní příklady ze slovníku jeskyňářské mluvy.

Pod hledisko jazykové autor řadí:

(a) nespisovnost

(b) komunikativní funkčnost

(c) systémovost

(d) snahu o diferenciaci

*(e) propracovanost a užívání odborného názvosloví,
terminologie*

(f) vyjádření expresivity

(g) snahu splnit nároky mluvených projevů

Do mimojazykového hlediska patří:

(a) uzavřenost slangového prostředí

*(b) složení a dynamičnost střídání příslušníků daného
prostředí*

(c) psychologické aspekty

³² Hubáček 1981, s. 19.

3.1 Nespisovnost

Slangy spadají do nespisovné vrstvy národního jazyka, jejich jednotlivé výrazy stojí jako příznaková synonyma vedle odborného názvosloví a spisovných vyjádření. Nespisovnost je tedy jedním z charakteristických rysů slangismů.

V rámci nespisovnosti můžeme dále porovnávat její míru. Slangové výrazy lze umístit na pomyslnou stupnici od názvů na hranici spisovnosti až po vulgarismy. Hubáček³³ k názorné ilustraci synonymních řad výrazů a jejich míry nespisovnosti používá následující tabulku (zkráceno):

Názvy slangové		Názvy spisovné	
(slangové prostředí) expresivní	neexpresivní	neterminologické povahy	terminologické povahy
(žel.) čmelák	traktor šestsetšedesátdevítka	lokotraktor	lokomotiva řady T 669
(stud.)	šťácka	státnice	státní zkouška
(voj.)	opuj		oprava po ukončení jízdy

3.1.1 Nespisovnost v mluvě jeskyňářů

Česká republika se rozkládá na geologicky (a geomorfologicky) rozmanitým územím s množstvím krasových a pseudokrasových oblastí. Podobně pestré jsou i územní varianty (teritoriální dialekty) českého jazyka, jejichž rysy se do mluvy místních jeskyňářů přirozeně promítají. Uveďme aspoň několik příkladů zachycených v dotazníku. V mluvě jeskyňářů se hojně vyskytuje označení jeskyně výrazem *díra*, u tohoto pojmenování jsou zachyceny následující hláskové změny v kořeni slova: *díra/d'ura* (Olomoucký kraj)/*d'ura* (Moravskoslezský kraj). Nářeční pojmenování se uplatňují především v označování nástrojů, je to například *baňok*³⁴ (Ostravsko), *kolec*³⁵ (Jihočeský kraj), a nebo *lódna*³⁶ (Jihomoravský

³³ Hubáček, 1979, s. 20.

³⁴ nádoba oblého tvaru

kraj, proniká i do slovníku středočeských jeskyňářů). Jiným příkladem, rovněž zachyceným v dotazníku, je úžení -ej- > -é- ve středomoravských dialektech např. *déchá to*³⁷, nebo moravská krátkost, viz *d'ura*.

V dotazníku se vyskytují také celouzemní nespisovné varianty slov (obecná čeština), například u označení jeskyní slangovými výrazy *díra* se vedle výše zmíněných variant hojně vyskytuje podoba *d'oura*. Frekventovaná je rovněž diftongizace samohlásky -ý > -ej v adjektivních částech slangových pojmenování, nebo v deadjektivních substantivech, *mladej*. Například u slangového výrazu *mastnej flek*³⁸ je v dotazníku zaznamenáno 58 výskytů, z toho 6 se sufixem -ej, dá se však předpokládat, že v mluveném projevu nespisovná varianta převažuje.

3.2 Komunikativní funkčnost

Komunikativní funkčnost je v podstatě snaha vyhovět aktuálním požadavkům výstižného, jazykově úsporného a jednoznačného vyjádření v rámci daného slangového prostředí. Označení komunikativní funkčnost je spojeno s využíváním produktivních pojmenovávacích postupů při tvoření slangových výrazů, ve slovtvorbě se tento aspekt projevuje především univerbizací, která je ve slanzích frekventovaným způsobem obohacování slovní zásoby (Více o pojmenovacích postupech ve slanzích viz kapitola 4 *Způsoby tvoření slangových názvů*.).

3.3 Systémovost³⁹

Slang coby poloútvár národního jazyka nemá komplexní strukturu běžně mluveného jazyka a na rozdíl od jeho strukturních útvarů má svá specifika téměř výhradně v rovině lexikální. Slangy tedy nemají vlastní gramatická pravidla a řídí se jazykovou normou mluvčích dané lokality.

³⁵ jihočeské pojmenování pro kolečko

³⁶ V mluvě jeskyňářů původně železný hluboký pekáč s uchy tažený buď po zemi, nebo po kolejnici, dnes někdy nahrazován lehčími nádobami podobného tvaru, např. rozřízlým kanystrem. Pojmenování se (mezi jeskyňáři) rozšířilo i mimo území Moravy například do středních Čech.

³⁷ synonymum k *mastnej flek*

³⁸ Pojmenování jevu, kdy v zimě vlivem teplejšího vzduchu stoupajícího z podzemních krasových dutin na povrch odtává sněhová pokrývka.

³⁹ Jazyk je tradičně chápán jako hierarchicky uspořádaný systém podsystémů (tzv. jazykových plánů), jejichž jednotky, nabývají svých hodnot v závislosti na jejich vzájemných vztazích. Každá jazyková jednotka je tedy definována nikoli svou fyzickou podobou, ale svou funkcí, vztahem k jiným jazykovým jednotkám.

Avšak i samotná lexikální vrstva má povahu (sub)systému – tvoří ji síť vztahů mezi jednotlivými lexikálními jednotkami. Tato systémovost v rámci slangu není tak jasně patrná, jako ji nalézáme v útvech národního jazyka, Hubáček však upozorňuje, že ji lze poměrně dobře spatřovat ve slovo tvorbě, především u jednoslovných slangismů. Jak už bylo několikrát zmíněno, motivací pro vznik slangismů je velice často jazyková úspornost, jednoslovná pojmenování tak stojí v centru slangového lexika a jeví se více jako systémová, než slovní spojení, která jsou ve slanzích spíše okrajovým jevem. V rámci konkrétních slangů se pak za systémovou považuje především tendence pojmenovávat nejdůležitější jevy stejné třídy či významové kategorie. Autor podotýká, že se systémovost uplatňuje zejména u slangů, které hojně využívají jazykové hravosti a vyjadřovací výjimečnosti, nebo u těch, jež jsou typické vysokou mírou expresivity (např. vojenský a žákovský slang).

3.3.1 Systémovost v mluvě jeskyňářů

Také v jeskyňářské mluvě se jako projev systémovosti jeví univerbizované výrazy, např. *transportní vak* – *transporták*, *celotělový úvazek* – *celotělák* apod., a pojmenovávání jevů spadajících do stejné kategorie. V jeskyňářském prostředí se jedná například o názvy druhů netopýrů, svítilen podle typu napájení a svítivosti, jeskyňářů podle zaměření nebo podle postavy, a jeskynních prostor podle velikosti.

U posledních dvou jmenovaných kategorií slouží slangismus nejen jako pouhé označení určitého druhu chodeb nebo tělesného typu člověka, ale zároveň i jako měřítko velikosti podzemních prostor. Takové slangismy pro označení různých míst v jeskyni jsou pak typicky utvářeny od verb pohybu, kterým se v dané části člověk pohybuje, např. *chod'ák*, *plazivka*, od substantiva koleno *úsek na kolena*, *kolenačka*, nebo podle dalších fyzických prožitků *bolestná*, *kulodrt'*, *na výdech*. U názvů silných, nebo naopak štíhlých jeskyňářů se uplatňují pojmenování odvozená od slangismu *plazivka* – *plazivkář*, nebo substantiva *úžina* – *úžinář*. Podstatné jméno *kalibr* vykládá **Slovník cizích slov** jako „*tech. přesné, tuhé nepřestavitelné měřidlo k zjišťování shody výrobku s předepsaným rozměrem a tvarem*“⁴⁰. Slangismus *kalibrátor* (též *kalibr*, *kalibrační člen*) je pak metaforické pojmenování pro silného jeskyňáře, který pokud někudy projde či proleze, prolezou všichni. Dalo by se tedy shrnout, že názvy spojené s jeskynním prostorem a jeho rozměry jsou do značné míry ovlivněny jazykovým antropocentrismem. Tento rys lze pokládat rovněž za projev systémovosti v mluvě jeskyňářů.

⁴⁰ Kraus, Petráčková 1999.

3.4 Snaha o pojmovou diferenciaci

Ve slanzích se dále setkáváme se snahou o pojmovou diferenciaci, která závisí na pojmenovacích potřebách daného slangového prostředí. Ve srovnání se spisovným, či konkrétněji odborným vyjadřováním je realizována různou měrou – tyto nové výrazy se formují na základě větší, nebo naopak menší potřeby významové diferenciaci, než jakou nabízí výrazy odborné či spisovné. Může se tedy jednat o utváření několika (více či méně) synonymních názvů pro jednu skutečnost, nebo naopak o vytváření mnohoznačného, zastřešujícího výrazu. K prvnímu případu, utváření synonym, dochází v důsledku potřeby podrobnějšího významového odlišení, ke druhému pak při snaze o méně specifikované, souhrnné pojmenování. Jelínek⁴¹ poukazuje na fakt, že takováto bílá místa v odborném názvosloví nebo spisovné češtině vedou často k přechodu slangismu do spisovné slovní zásoby

3.4.1 Snaha o pojmovou diferenciaci v mluvě jeskyňářů

K vytváření synonymních názvů v důsledku potřeby větší diferenciaci dochází v mluvě jeskyňářů například u slangových pojmenování svítilen, kde se vedle nejfrekventovanější *čelovky* vyskytují další slangová pojmenování, která reflektují jejich rozdílnou intenzitu světla (*bludička*, *lumenomet*, *šajnovačka*), nebo způsob napájení (*buřtovka*, *lionka*, *karba*).

Za příklad menší pojmové diferenciaci lze považovat slangismus *bádání*, který pod sebe zahrnuje jakoukoli činnost spojenou s výzkumem jeskyně.

3.5 Stav terminologie

U různých oborů a zájmových aktivit se setkáváme s různou propracovaností, přístupností a s rozdílným uplatňováním odborné terminologie. Všechny slangy se neutváří na jazykovém poli, kde už je ustálené odborné vyjadřování, není tedy výjimkou, že vznik domácího odborného názvosloví probíhá současně s utvářením slangových výrazů. V konfrontaci s nimi se ve slanzích buď vytvářejí a doplňují chybějící pojmenování nebo se již zavedené názvy přetvářejí (více v kapitole o slootovorbě 5 *Způsoby tvoření slangových názvů*). V takovýchto případech může docházet k přechodu slangových výrazů do terminologie, ty pak přestávají být pocíťovány jako nespisovné. Tento proces se nazývá deslangizace a terminologizace⁴².

⁴¹ Jelínek 1995 s. 3-11.

⁴² Janovec 2007.

3.5.1 Stav terminologie a mluva jeskyňářů

Vznik speleologické terminologie u nás je spojen s počátky výzkumu jeskynních systémů v 18 století⁴³. Prapočátky utváření lexika spojeného s jeskyněmi by však byly daleko starší, jak stojí v knize vydané k příležitosti 30. výročí ČSS, jeskyně lákaly člověka od pradávna. Z počátku sloužily jako obydlí, později jako výjimečný úkryt nebo skladiště, spíše ale vzbuzovaly obavy svou neznámostí a tajemností. „*Vždy se však našli zvědavci, kteří navzdory odmítavým názorům tehdejší společnosti do podzemí pronikali.*“⁴⁴

Speleologická terminologie (nejen česká) je do značné míry ovlivněna snahou o obraznost pojmenování daného jeskynního jevu, jedná se tedy o termíny tvořené metaforicky⁴⁵. Takovéto odborné názvy mohou být pak mylně interpretovány jako slangismy i jejich samotnými uživateli. Tato tendence je dobře patrná u pojmenovávání různých sintrových formací, například u termínu *brčko*⁴⁶ je reflektována tím, že se někdy objevuje v textu v uvozovkách, případně je doplněno opisným pojmenováním *dutý stalaktit*. Nelze ani vyloučit, že má výraz *brčko* původ v profesionalismu či slangismu, a že došlo k jeho terminologizaci. Dalším příkladem interpretace termínu jako slangového výrazu je jedna z reakcí na výsledky dotazníku, kterou jsem obdržela emailem. Email obsahoval několik slangových slov do dotazníku nezařazených, mezi nimiž se vyskytly i dva termíny *komín* a *hrnec*. Podobný problém nastává u termínu *sintrová záclona*. Zde se můžeme setkat s vysokou mírou synonymie, Panoš⁴⁷ uvádí následující řadu ekvivalentních pojmenování: *draperie sintrová, opona sintrová, záclona krápníková, závěs krápníkový, závěs sintrový*. V **Atlasu skalních, zemních a půdních tvarů**⁴⁸ se setkáme s poněkud kratším výčtem, a to se *sintrovou záclonou* a *draperií*. Ne všichni jeskyňáři jsou si vědomi existence synonymních termínů pro dané jeskynní útvary a tak jimi může být některý z nich interpretován jako slangový. Tento příklad je dokladem nejednoty v karsologické a speleologické terminologii, která poněkud znesnadňuje zpracování některých slov z nasbíraného materiálu.

⁴³ V té době se jednalo o sponzorované výpravy vědců, vesměs málo efektivní z důvodu nedostačujícího vybavení. Dnešní podoba zájmové speologie se začala rozvíjet daleko později.

⁴⁴ Motyčka, Tásler 2009, s. 8.

⁴⁵ *A tak i v odborné literatuře se můžeme setkat se zkamenělým vodopádem, se štítem či bubnem, s pagodou atd. – zkrátka tam, kde je v tvaru a jeho vzniku určitá zákonitost (...).* (Rubín 1986, s. 241)

⁴⁶ Český termín *brčko* koresponduje s anglickým termínem *stew*, slangový (málo užívaný) *makarón* pak s francouzským a německým termínem. (Rubín 1986, s. 250)

⁴⁷ Panoš 2001, s. 234.

⁴⁸ Rubín 1986, s. 50.

Na nejednotu v terminologii (nejen české) spojené s jeskyněmi upozorňuje i Panoš⁴⁹ a odůvodňuje ji různou dobou vzniku jednotlivých termínů, vlivem latinského, slovinského a německého jazyka a rozdělením věd zabývajících se krasovými jevy. Ke vzniku synonymních termínů podle Panoše přispěla i *lingvistická rivalita a patriotismus*⁵⁰ badatelů. Pro usnadnění komunikace se zahraničními speleology a snazší přístup k cizojazyčné literatuře vznikly v rámci Mezinárodní speleologické unie jednojazyčné výkladové a dvoj- nebo i vícejazyčné srovnávací slovníky.

3.6 Vyjádření expresivity

Dalším jazykovým aspektem slangu je emocionalita, v širším smyslu expresivita, která je pro slang obecně typická a je motivovaná jednak potřebou vyjádření důvěrného vztahu k prostředí a jeho členům, jednak jako prostředek jazykového humoru⁵¹. Jak už jsem dříve uvedla, i ve slangu existují vedle výrazů záměrně expresivních neexpresivní výrazy tvořené pouze z potřeby věcného pojmenování. Mluvíme pak o výrazech nociónálních, které Hubáček chápe jako profesionalismy.

3.6.1 Expresivita v mluvě jeskyňářů

Expresivita se tradičně člení na tři typy podle způsobu, jakým je vyjádřena. Expresivita může být ve slově přímo obsažena, expresivita inherentní, nebo sekundárně získána, hovoříme pak o expresivitě kontextové a adherentní. Expresivní výrazy jsou v mluvě jeskyňářů přítomny jak inherentní (*šprcka, dušák, tuhýk*) tak adherentní (*pyj, guma, švestka*).

3.7 Vhodnost pro mluvené projevy

Posledním jazykovým aspektem, který Hubáček zmiňuje, je vhodnost pro mluvené projevy, tedy snaha splnit nároky takovýchto projevů. Slangové názvy ze své podstaty vznikají k účelům zefektivnit nebo ozvláštnit komunikaci během pracovních, sportovních a dalších činností, ta zpravidla probíhá mluvenou formou.

3.8 Uzavřenosti slangového prostředí

Stupeň uzavřenosti jednotlivých slangových prostředí je nesterýlní, odvíjí se jednak od míry vlivu, kterou na něj okolní společnosti působí, a jednak od stáří slangu. Oba tyto mimojazykové faktory se vyskytují s různou intenzitou a projevují se různými způsoby.

⁴⁹ Panoš 2001, s. 13.

⁵⁰ Tamtéž, s. 14.

⁵¹ Hubáček 1995. s. 18-22.

Uzavřenost či otevřenost prostředí rovněž ilustruje pronikání slangismů mimo prostředí jeho mluvčích, to se může realizovat prostřednictvím médií, „*kde mají především přiblížit a charakterizovat atmosféru prostředí, ozvláštnit text nebo souvisejí s vyjadřováním mluvčích*”⁵² (*mluva interviewera v rozhovorech, přesné citování mluvčích v textech apod.*)“⁵³. Ze slangových prostředí s velkou mírou uzavřenosti naopak pronikají výrazy jen zřídka. Typická je pro takové slangy daleko ustálenější slovní zásoba a její vysoce frekventované užívání.

Zde musíme zmínit i vliv stárí a tradic zájmového nebo pracovního prostředí na podobu a užívání slangového lexika. Dlouhodobě se setkáváme s dynamickým rozvojem techniky a vybavení v mnoha profesích, sportech a dalších zájmových oblastech, vzniká tak potřeba vytváření nového nejen odborného (neexistuje-li), ale i slangového výraziva. Tyto tendence se projevují i v mluvě jeskyňářů, obzvláště s rozvojem lezecké a osvětlovací techniky. Naopak jako stabilní se jeví slovní zásoba na technickém vývoji nezávislá, spojená přímo s jeskyněmi.

3.8.1 Uzavřenost jeskyňářského prostředí

Názvy lezeckého vybavení jsou v mluvě jeskyňářů převážně přejímány z mluvy lezců a horolezců, vývoj těchto slangových pojmenování však není u obou zájmových skupin zcela shodný. V porovnání slangových výrazů označujících denotát společný pro obě zájmové skupiny lze nalézt i protichůdné tendence. Například při označování lezecké výstroje souhrnným názvem se u mladší generace lezců podle Antalovské⁵⁴ prosazuje novější přejímka z angličtiny, *hardware*, v lezeckém slangu existuje i starší, synonymní název *cajk*, případně *vercajk*, který autorka v referátu hodnotí jako typický pro starší generaci. V mluvě jeskyňářů naopak výrazy *cajk*, *ver(k)cajk* případně *verk* zůstávají aktivně užívané i u nejmladší generace a s pojmenováním *hardware* se nesetkáváme vůbec.

Mezi *nejeskyňáře*⁵⁵ se slangové lexikum dostává především z webových stránek jednotlivých speleologických skupin, se slangovými výrazy se můžeme setkat i v médiích, kde jsou nejčastěji součástí reportáží nebo rozhovorů s jeskyňáři⁵⁶.

⁵² O využití sportovního slangového lexika v žurnalistice referoval na 3. konferenci o slangu a argotu Václav Flegl (Flegl 1984, s. 206-218) a vyjmenoval některé další motivace zařazování těchto specifických výrazů do textu. Je jimi například snaha o *navázání kontaktu s diváky* a snaha o *vyjadřování v souladu s jejich mentalitou*. Zároveň tak žurnalista dává najevo vlastní *znalost daného sportovního prostředí*.

⁵³ Janovec 2007.

⁵⁴ Antalovská 2008, s. 33.

⁵⁵ kdo se nevěnuje speleologii

Práci jeskyňáře tvoří z velké části kopání a dopravování materiálu z podzemí na povrch, pracovní akce. Ne vždy se však sejde dostatečné množství jeskyňářů pro její realizaci. To je jeden z důvodů, proč jeskyňáři nejsou uzavřenou skupinou. Spolupráce probíhá nejen mezi jednotlivými ZO, na pracovní akce jsou mnohdy zváni i přátelé a známí *nejeskyňáři*, kteří projeví zájem se do činnosti zapojit. Dalším důvodem malé uzavřenosti jsou osvětové akce buď přímo pořádané některými jeskyňářskými skupinami pro veřejnost, např. *Netopyří noci* v lomu Chlum, nebo jinými organizacemi, ke kterým se jeskyňáři připojí, např. turistická akce *Krajem kamenů*.

3.9 Složení příslušníků daného prostředí

Nenahledat uzavřenost, ale i složení příslušníků slangového prostředí ovlivňuje mluvu dané skupiny. Projevem tohoto aspektu je například míra expresivity a snaha o vtipnou jazykovou aktualizaci. Tyto rysy jsou typické především pro prostředí složené z mladých lidí, dobrým příkladem je studentský slang. Dalším projevem může být i pronikání cizích slov a zahraniční terminologie do slangů a její následné přetváření. To může být ovlivněno více faktory. Obecně tedy můžeme říct, že skladbu členů slangového prostředí lze posuzovat z hlediska věku, vzdělání, sociálního statusu, dalších zájmů, zaměstnání nebo pohlaví. Tento výčet samozřejmě není úplný.

3.9.1 Složení příslušníků jeskyňářského prostředí

Jeskyňáři na našem území jsou ve všech aspektech, které je možné posoudit, velice heterogenní skupinou. Výše jmenovaná hodnotící hlediska by bylo možné aplikovat při výzkum slangu konkrétních organizací, nikoli jeskyňářů jako takových.

3.10 Psychologické aspekty

Faktory psychologické se ve slanzích projevují dvojím způsobem, a to buď jako snaha o jazykové vyjádření výlučnosti činnosti provozované v určitém slangovém prostředí, nebo jako způsob rychlého začlenění a vyjádření příslušnosti.

3.10.1 Psychologické aspekty v jeskyňářské mluvě

Z psychologických faktorů hraje v jeskyňářském prostředí roli výlučnost. Součástí činnosti jeskyňářů je i zabezpečení a ochrana podzemí v lokalitě jejich působnosti. Valná

⁵⁶ Například v díle *Na nebi, na zemi i pod zemí aneb Symboly Velikonoc kolem nás* rozhlasového pořadu *Dokument zazní slangismus blbodíra a mastnej flek*. V červnovém vydání časopisu *Hřebenáč* jsou uvedeny slangismy *stoják, spoják, visák*.

většina jeskyní je proto opatřena uzamykatelnou mříží (je-li to možné), nebo jinak vhodně uzavřeným vstupem. Tím jeskyňáři chrání nejen jeskyni jako takovou a její obyvatele, ale i s jeskyní a pohybem v ní neobeznámené návštěvníky (v případě pádu nedobrovolné). Jeskyňáři tímto způsobem získávají kontrolu nad tím, kdo do jeskyně vstupuje, a mohou regulovat počet návštěvníků. Výlučnost se v tomto prostředí projevuje i v nárocích na jeho členy, a to ať už se jedná o činnost v podzemí (fyzická i psychická zdatnost, předpoklady pro pobyt ve tmě a ve více či méně stísněném prostoru apod.) nebo o jeho povrchovou podporu (schopnost řešit krizové situace apod.).

4 Způsoby tvoření slangových názvů

Obohacování slovní zásoby je dynamický proces, který se v rámci útvarů i poloútvárů (tedy i ve slanzích) národního jazyka realizuje stejnými pojmenovacími postupy⁵⁷. Ze slovnědruhového hlediska jsou ve slangovém lexiku nejčastěji zastoupena podstatná jména, následují slovesa a přídavná jména – ta bývají odvozena od už zavedených slangismů, jejich výskyt je méně častý, ještě vzácněji se ve slanzích vyskytují příslovce. Při utváření jednotlivých výrazů se pak uplatňuje postup transformační, tedy tvoření nových slov, a také postup transpoziční využívající už existující pojmenování, popřípadě jejich kombinace.

Mezi způsoby transformační patří:

1. *odvozování*
2. *skládání*
3. *zkracování*

Mezi způsoby transpoziční patří:

1. *sémantické tvoření*
2. *tvoření víceslovných názvů*
3. *přejímáním z cizích jazyků*

Pro klasifikaci výrazů z jeskyňářského prostředí jsem aplikovala teoretická východiska pojmenovávání postupů podle Hubáčkova zpracování (především publikace *Malý slovník českých slangů* a *Onomaziologické postupy ve slovní zásobě slangů*) a doplnila jsem je o případné další informace.

4.1 Postup transformační - odvozování

Odvozování je v českém jazyce hojně zastoupený způsob při tvoření nových pojmenování, ve slanzích probíhá především prostřednictvím sufixace, tedy tvořením nového slova připojením přípony.

4.1.1 Odvozená podstatná jména

Odvozená podstatná jména se dále dělí z hlediska významových a slovtvorných kategorií na pojmenování osob (činitelská, konatelská a přechýlená), názvy nositelů vlastností

⁵⁷ Hubáček 1981, s. 163.

a názvy zvířat, názvy prostředků (denominativní a deverbativní), názvy zdrobnělé a zveličelé, názvy místní a názvy dějů.

4.1.1.1 *Názvy osob*

Tvoření činitelských pojmenování se v slangových prostředích nejčastěji realizuje prostřednictvím sufixů -l, -oun, -ař, -č, -Ø, -ník, -íř, -a (*hrabal, šplhoun, typář, dříč, šplh, fedrovník, švencíř, máza*), u jmen konatelských jsou to pak sufixy -ař, -ář, -ák (*jízdař, rychlíkář, kasák*). Přechýlená jména, tedy odvozené rodové protějšky podstatných jmen rodu mužského, se tvoří připojením sufixu např. -ka, -(n)ice, (*kolařka, kádrovnice*).

4.1.1.1.1 *Názvy osob v mluvě jeskyňářů*

V dotazníku (viz *příloha 1*) jsem zjišťovala, jak se sami jeskyňáři nazývají, a jestli existuje nějaké slangové označení pro ženy z tohoto zájmového prostředí. Dále jsem se dotazovala na pojmenování jeskyňáře na základě jeho užšího zaměření, tedy zda existuje název rozlišující mezi jeskyňářem potápěčem a jeskyňářem který se nepotápí.

Heslo *jeskyňář* najdeme ve slovnících **SSJČ** a **SSČ**, přechýlenou podobu, *jeskyňářka*, však neuvádí ani jeden z nich. Vedle tohoto nejfrekventovanějšího pojmenování ženy jsou v dotazníku s nižším výskytem zachycená pojmenování *jeskyňka* (7) a *jezinka* (2). Přechýlená pojmenování se v jeskyňářské mluvě vyskytují jen v omezené míře, vedle *jeskyňářky* je to *díračka* (2), *dírolezka* a *podzemnice*, pro poslední dva jmenované výrazy mám však jen jeden písemný doklad, v podobě odpovědi v dotazníku. Všechna přechýlená pojmenování se vyskytla právě u respondentů, kteří užívají rovněž nepřechýlenou podobu, tedy *dírař*, *dírolez* a *podzemník*.

V žakovském slangu se vyskytují pojmenování založená na základě štíhlosti, nebo naopak tloušťky postavy. V mluvě jeskyňářů se takovéto názvy vyskytují rovněž, avšak na rozdíl od slangu žakovského, kde mají funkci ponížit nebo zesměšnit označovanou osobu, se v mluvě jeskyňářů uplatňují i jako měřítko jeskynních prostor⁵⁸ (*Kanál je na hranici*

⁵⁸ Viz zde 3.1.3. *Systémovost v mluvě jeskyňářů*.

průleznosti i pro ty nejlepší úžináře.⁵⁹). V mluvě jeskyňářů jsou taková označení založena na fyzických možnostech daných typů postav, na jejich pohyblivosti.

V České republice je kromě jeskyní velké množství dolů a lomů, ty jsou rovněž součástí zájmu ČSS, pro většinu jeskyňářských skupin ale spíše okrajovou, proto se slangovými výrazy s nimi spojenými v této práci nezabývám (Důlní díla jsou doménou především hornických spolků⁶⁰). Těžbou vápence však bylo odkryto⁶¹ mnoho jeskyní, a tak se staly součástí důlních děl. Mezi jeskyňáři a montanisty⁶² nejen z tohoto důvodu existuje blízká spolupráce, proto se i pro ně v jeskyňářském slovníku vyskytují slangová pojmenování. Další osobu jsou *šutráci*, kteří pronikají do podzemí za účelem získat nejrůznější minerály a mnohdy svou činností prostory poničí. Poslední osobou spojenou s jeskyněmi a zahrnutou do dotazníku je člen speleologické záchranné služby, u kterého se uplatňuje především univerbizovaný název *speleozáchránář*, nebo jen *záchránář*, ani jedno z těchto pojmenování však nehodnotím jako slangové.

Mezi činitelská jména patří v mluvě jeskyňářů *čekatel a kalibrátor*, tvoří se sufixy -tel a -átor. Slangismy *dírolez a kalibr* se rovněž řadí mezi názvy činitelské, ovšem s tím rozdílem, že jsou tvořeny bez připojení slovotvorné přípony, jedná se tedy o transpoziční způsob tvoření slov.

Mezi konatelská jména se řadí *dírař/důrař, dolař* (typicky SČ), *kamenář, kamínkář, kanálník, plazivkář, podzemník, štolař, šachták, šutrák/šutrař, úžinář*, tvořena jsou slovotvornými sufixy -ář, -ář, -ník, -ák.

4.1.1.2 Názvy nositelů vlastností, zvířat a názvy příslušenské

Názvy nositelů vlastností vznikají velmi často univerbizací, označují věc, zvíře či člověka podle jejich výrazné vlastnosti. Pokud jsou jména nositelů vlastností tvořena z víceslovných pojmenování, odvozují se z jejich adjektivní nebo substantivní části. Takto vzniklé slangové výrazy plní nejčastěji funkci věcného pojmenování.

⁵⁹ Rok 2012: 16.12.2012 - Sonda pod Jedničkou - kousek nového. Moravský speleologický klub [online]. 2012 [cit. 2015-03-12]. Dostupné z: <http://mskholstejn.eu/aktuality/rok-2012/>

⁶⁰ Tak jako speleologické skupiny spadají pod ČSS, hornické spolky sdružuje Sdružení hornických a hutnických spolků České republiky.

⁶¹ Některé, zejména ty malých rozměrů, byly zcela odtěženy a zanikly.

⁶² kdo se zabývá umělým podzemím, doly

Názvy zvířat jsou ve slanzích obecně málo bohatou kategorií (s výjimkou rybářského, mysliveckého nebo zemědělského slangu). Hubáček upozorňuje, že je lze řadit mezi názvy nositelů vlastností, protože vznikají stejnými způsoby, uplatňují se zde i stejné sufixy, nejčastěji to jsou: -ák, -ka, -ař, -ovka, mezi méně časté řadí Hubáček -an, -as, -áč, -a, -ina, -ula, -ice.

4.1.1.2.1 Názvy nositelů vlastností a názvy zvířat v mluvě jeskyňářů

Mezi názvy nositelů vlastností se řadí například jména pro osvětlení – *čelovka*, *karbidka*, oblečení a obuv – *gumák*, *prsačky/kozačky*, *prdeláčky* lezeckou výbavu – *prsák*, *celotělník*, *kravák*, dusivý plyn – *dušák*, pojmenování krápníků – *stoják*, *spoják*, *visák* a pojmenování jeskyňáře – *suchozemec*, *špinavec*. Z živočichů jsou v mluvě jeskyňářů zastoupeni především netopýři, kteří člověku dělají po velkou část roku v jeskyních společnost. Patří sem například slangová pojmenování *velkáč*, *vousáč*, z latinských pojmenování odvozené slangismy *myoťák*, *myotisák*, *plekoťák* a *barbucha*. Většina jeskyňářů rozpozná jen několik málo druhů netopýřů, nejčastěji ty, se kterými se setkávají v lokalitě, kde působí. Některá slangová pojmenování netopýřů s velkou pravděpodobností přecházejí do mluvy jeskyňářů z mluvy členů organizace ČESON⁶³, kterým jeskyňáři při každoročním sčítání netopýřů pomáhají.

4.1.1.3 Názvy příslušenské

Do této slohotvorné kategorie nositelů vlastností se také někdy⁶⁴ řadí názvy příslušenské (Naopak např. v publikacích *Lexikon a sémantika*⁶⁵ jsou vyčleněny do samostatných kategorií.), tedy takové, které označují příslušníky nějaké společnosti, či její sympatizanty. Příslušenské názvy jsou tvořeny na základě jmen nebo zkratk těchto organizací, typickým sufixem, jimiž jsou tvořeny, je -ák, dalšími hojně uplatňovanými jsou -an, -ář, -ik.

4.1.1.3.1 Názvy příslušenské v mluvě jeskyňářů

I v jeskyňářském prostředí se uplatňuje tvoření příslušenských názvů. Názvy aktivních jeskyňářských skupin se skládají z číselné a slovní části, například ZO ČSS 6-08 *Dagmar*. Jméno si skupina může zvolit libovolně, číslo jí je přiděleno ČSS. Nejčastější je pojmenování

⁶³ Česká společnost pro ochranu netopýřů

⁶⁴ DAVID, Milan. *Tvoření slov v češtině*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1999. s. 27-28.

⁶⁵ ČERMÁK, František. *Lexikon a sémantika*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 188-189.

skupiny podle místního názvu souvisejícího s oblastí jeskyňářské činnosti (např. *Zlatý Kůň* podle stejnojmenného vrchu, *Týnčany* podle blízké osady, *Dagmar* podle největší jeskyně v působišti skupiny). Druhým častým způsobem je pojmenování slovem či souslovím souvisejícím s touto zájmovou aktivitou (např. *Myotis* podle latinského názvu netopýrů, *Estavela* podle termínu pro krasový pramen, *Devon* podle období starších prvohor). Jména příslušenská jsou tvořena ze slovní části daného pojmenování, nejhojněji se zde uplatňuje sufix -ák – *Zlatokoňák*, *Týnčaňák*, *Dagmarák*, *Myotisák*, *Estavelák*, *Devoňák*. V případě jeskyňářských skupin se jména příslušenská z číselných částí názvů netvoří, běžně se ale v hovorech jeskyňářů vyskytují vyjádření jako například „*Ten je z jednanulaosmičky*“.

4.1.1.4 Názvy prostředků

Jména prostředků pojmenovávají substance, které jsou určené k nějaké činnosti, taková jména vyjadřují účel daného předmětu, látky, místa, popřípadě i člověka či zvířete. Hubáček jména prostředků řadí mezi nejpočetnější slangové výrazy, odvozovány jsou od pojmenování činnosti samé, nebo od předmětu s danou činností spojenou. Nejfrekventovanější jsou názvy prostředků utvořené od sloves, nejproduktivnějšími sufixy jsou -ák, -ka, -čka, u denominativ pak -ák, -ka, -ovka.

4.1.1.4.1 Názvy prostředků v mluvě jeskyňářů

Jména prostředků jsou v jeskyňářské mluvě tvořena především ze sloves, zastoupena jsou mezi názvy předmětů užívaných při pohybu ve vertikálních částech jeskyně, řadí se sem např. *lezáky*, *kmitáky*, *odsedka/odsedák/odsedávka/odsedávačka*, *sedák*, *stopák*, *slanítko/slaňovátka*, *šplhadlo*, příklady jmen prostředků najdeme i v pojmenování obuvi a oblečení, jako jsou *broďáky* a *fáračky*, dále osvětlení, např. *šajnovka/šajnovačka* a *řezačka*. Následující dva slangismy by bylo možné chápat také jako univerbizovaná jména nositelů vlastností, jedná se však o pojmenování vyjadřující účel předmětu ve vztahu k nějaké činnosti. Jsou to pojmenování *izoška* (prostředek k izolaci tělesného tepla, izotermická folie) a *transporták* (prostředek užívaný pro transport materiálu, transportní vak).

4.1.1.5 Názvy zdrobnělé a zveličelé

Jedná se o slovotvornou kategorii modifikační, základové slovo získává připojením sufixu příznak zdrobnělosti, nebo naopak zhrubělosti, vznikají tak jména zdrobnělá (deminutiva) a zveličelá (augmentativa), která jsou typickým prostředkem expresivního

vyjádření. Názvy zveličelé jsou podle Hubáčka⁶⁶ ve slanzích zastoupeny minimálně, jako jejich příklad uvádí slangový výraz *meruna*, utvořený od jména *meruňka* a upozorňuje na metaforičnost tohoto slangismu. U augmentativ se uplatňují například sufixy -ajzna, -ák, -una, -ice, u deminutivních názvů -ek, -ík, -(ič)ka, -íčko.

4.1.1.5.1 Názvy zdrobnělé v mluvě jeskyňářů

V jeskyňářském slovníku se objevují deminutiva odvozená od metaforických pojmenování (podobně jako u výše uvedeného augmentativa *meruna*), jedná se například o jména *medvídek* pro teplou spodní kombinézu a *hruštička* pro vrápence malého. Oba slangismy se užívají i v základní, nezdrobnělé podobě. Dá se tak předpokládat, že i slangismus *švestka*, synonymní se jménem *hruška*, se v mluvě jeskyňářů vyskytuje v deminutivní podobě.

4.1.1.5.2 Názvy zveličelé v mluvě jeskyňářů

Z jeskyňářského slovníku hodnotím jako zveličelý výraz *čelajzna* (SČ kraj), tedy čelová svítidla, *plazivice* (resuffixace pojmenování *plazivka*), nízká chodba, v níž je možné pohybovat se pouze plazením.

4.1.1.6 Názvy místní

Nejproduktivněji je realizováno odvozování místních názvů sufixy -ka, -ák, -ovka, -na jeho variantami -árna, -ovna, -erna. U místních názvů převažuje počet lexikálních jednotek utvořených ze jmen nad jednotkami, jejichž základem byla slovesa. Za jména místní se považují taková jména, která pojmenovávají místo, kde je něco vykonáváno nebo pořádáno, nebo místo s určitou vlastností, případně místo, kde se něco nalézá.

4.1.1.6.1 Názvy místní v mluvě jeskyňářů

Z podstaty jeskyňářské činnosti vyplývají i některá jazyková specifika – při průzkumné činnosti jsou objevovány nebo odkrývány nové prostory. Na jejich objevitelích pak leží úkol tyto prostory pojmenovat – většina míst v jeskyni dříve či později po objevení dostane jméno, které se používá i pro oficiální mapy a zprávy. Pokud není některá jeskynní prostora pojmenována, přejde v užívání označení reflektující tuto skutečnost, a tak se může časem stát, že se takové označení stane jejím vlastním jménem (například *Bezejmenná*).

⁶⁶ Hubáček 1971, s. 13-14.

Každé místo v jeskyni má tedy svůj název, což může být také důvodem, proč se v jeskyňářské mluvě objevuje malé množství názvů místních. Místní názvy, které jsem zaznamenala v dotazníku, jsou odvozené od sloves pohybu chodit – *chod'ák*, plazit se – *plazivka*⁶⁷. Ojedinělými místními názvy jsou k předešlému termínu *pazivka* analogicky utvořená pojmenování *lezivka* (od slovesa lézt) a *chodivka* (od slovesa chodit).

4.1.1.7 Názvy dějů

Pod názvy dějů se řadí označení různých pracovních úkonů, dějů nebo akcí. Mezi názvy dějů převažují podstatná jména slovesná, obzvláště díky vysoké produktivitě sufixů -ní, -tí. Hubáček uvádí jako další hojně uplatňované sufixy -(č)ka, -Ø, -nda, -inda.

4.1.1.7.1 Názvy dějů v mluvě jeskyňářů

Základem odvozených názvů dějů jsou v jeskyňářské mluvě slangová slovesa, kterým se budu věnovat níže. V jeskyňářském slangu se uplatňuje sufix -čka pouze u pojmenování *kýblovačka*, utvořená od slangového slovesa *kýblovat*, tedy vynášet kameny a další jeskynní sedimenty v kýblech. Na stejném principu jsou tvořeny i další názvy dějů, připojením sufixu

-ní k základovému slovesu vznikají například pojmenování *kýblování/kyblíkování* (*kyblíkovat*), *pytlování* (*pytlovat*), *pytlíkování* (*pytlíkovat*), *kolečkování* (*kolečkovat*), *pekáčování* (*pekáčovat*) apod. Další podstatné jméno slovesné, *hamounění*, je žertovným pojmenováním pro neúmyslné vynášení (zejména) jeskynního bláta ven z jeskyně na oblečení nebo vybavení.

4.1.2 Odvozená slovesa

Jak už bylo zmíněno na začátku, nejvíce zastoupeným slovním druhem jsou ve slanzích podstatná jména, druhým pak slovesa. Ta se tvoří dvojím způsobem, jednak sufixací jmenných základů, a jednak prefixací sloves. U slangových sloves můžeme za nejproduktivnější označit sufixy -i- a -ova-. První jmenovaný sufix slouží k tvoření sloves majících význam chování či dělání něčeho ve smyslu zdrojového jména. Pomocí druhého sufixu (-ova-) se tvoří slovesa ve významu utváření nebo používání toho, co jmenný základ znamená. Jedná se zároveň o nejproduktivnější sufix, tvoří se jím 57,14% slangových sloves⁶⁸

⁶⁷ Původ slangismu lze vykládat rovněž jako *plazivá chodba*.

⁶⁸ Hubáček 1971, s. 24.

Odvozováním pomocí prefixů se významy slangových sloves pouze modifikují, nevytváří se významy nové. Hubáček⁶⁹ dokládá například výskyt prefixů na-, o-, pod- a dalších.

4.1.2.1 Odvozená slovesa v mluvě jeskyňářů

Odvozování sloves v jeskyňářské mluvě probíhá především sufixem -ova-, například u sloves užívaných pro pohyb v jeskyni – *džímarovat*⁷⁰, *komínovat*, pro těžbu, vynášení a vyvážení sedimentů – *kýblovat*, *pekáčovat*, *vrátkovat*. V mluvě jeskyňářů hraje u sloves důležitou roli prefixace, především prefix vy-, který zde vyjadřuje pohyb směrem ven nebo nahoru, *vykýblovat*, *vydžímarovat*, *vyfedrovat*, *vyhuntovat*. Další zaznamenaný prefix pro- zde nese význam průstupu prostorem odněkud někam, například *protejřit*, *protéct*, *procedit*, všechny zmíněné názvy pojmenovávají průstup velmi úzkým prostorem.

4.1.3 Odvozená přídavná jména

Hubáček o slangových přídavných jménech říká, že jsou pro vysoký stupeň abstrakce řídká a že „je zaznamenáno celkem 69 dokladů“⁷¹. Jejich odvozování probíhá především ze jmenného základu už zavedených slangismů, méně často se odvozují od sloves. Ve slanzích jsou zastoupena zejména přídavná jména přivlastňovací, dějová a účelová. Přídavná jména přivlastňovací připisují přivlastněné celému druhu. Pokud je základové slovo zakončeno na sufix -ář, -ář, jsou při odvozování uplatněny sufixy -ák, -ký, u slov zakončených sufixem -ář se pak uplatňuje sufix -ský. Základem pro přídavná jména dějová jsou přičestí trpná od slangových sloves a tvoří se (konverzí) připojením sufixu -ý. Stejným způsobem, jakým jsou tvořena přídavná jména dějová, produktivním je v tomto případě sufix -cí.

4.1.3.1 Odvozená přídavná jména v mluvě jeskyňářů

V materiálech prostudovaných a shromážděných pro tuto práci jsem narazila na dvě odvozená přídavná jména, která lze považovat za slangová – *zasedimentovaný*, tedy pokrytý sedimentem, a *zasintrovaný*, pokrytý sintrem.

4.2 Postupy transformační – skládání

Skládání, kompozice, je v slanzích méně produktivním slovotvorným postupem než odvozování. Motivací skládání je snaha o zjednodušené, univerbizované vyjádření. Uplatňuje

⁶⁹ Tamtéž, s. 13.

⁷⁰ Sloveso se vyskytuje s různou podobu zápisu, například *jumarovat*, *žumarovat*, *žimarovat*, *jümarovat*.

⁷¹ Tamtéž, s. 24.

se tedy tam, kde se pro denotát běžně užívají sdružená, nebo víceslovná pojmenování. Slangové názvy vzniklé kompozicí se typicky tvoří jako složeniny vlastní, přesněji vlastní určovací, pro nevlastní složeniny, spřežky, nemá Hubáček jediný doklad. Ve slanzích nejsou zastoupeny ani složeniny přiřadovací. Složeniny vlastní určovací lze dále dělit podle větné funkce a to tak, že určíme větný člen druhé části kompozita. Hubáček uvádí, že nejčetnějšími jsou ve slanzích kompozita přívlastková, za méně častá označuje kompozita předmětová. Složeniny můžeme dále dělit do významových kategorií.

4.2.1 Složeniny v mluvě jeskyňářů

Z významového hlediska spadá nejfrekventovanější složenina z jeskyňářského slovníku, *blbodíra*, mezi názvy místní, v dotazníku ji uvedlo 78 dotazovaných, jako pojmenování pro malou jeskyni. *Blbodíra* je složena z přídavného jména *blbý* a podstatného jména *díra* (výraz užívaný pro jeskyně obecně). Další složeniny patří do kategorie oblečení, jsou tvořeny buď předložkou *pod* a jménem kombinéza nebo overal – *podkombinéza*, *podoveral*, (U analogicky tvořených pojmenování *podhadry* a *podrukavice* mám pouze jeden písemný doklad.). Názvy svítilen – *čtyřbuřtovka*, *hovnosvitka/hovnoblicka* (SČ), jsou tvořeny způsobem kompozičně-derivačním. Další slangismus obsahující vulgární komponent *hovno* – je *hovnokámen*, případně *hovnošutr*, další variantou je *nicšutr*, v těchto případech se však jedná pouze o aktualizaci termínu nickamínek. Příkladem složeného pojmenování osob je činitelské jméno *dírolez* a název nositele vlastnosti *červenoprdelník* (SČ).

V českém jazyce je hojně zastoupeno skládání hybridní, tedy tvorba kompozit s využitím cizích mezinárodně rozšířených základů (například *auto*, *foto*, *moto*, apod.). Vyskytují se velkou měrou v pracovním i v zájmovém slangu. Hybridní kompozita patří mezi ty výrazy, které mají tendenci přecházet do spisovného jazyka. Takovým příkladem však není složenina používaná v mluvě jeskyňářů, především pro svou expresivitu. Mluvím o interslangovém výrazu *kecafon*, který je ve středních Čechách užívaný pro linkovou komunikační techniku nataženou z povrchu do jeskyně. Malý počet dokladů výrazu *kecafon* je dán i ne příliš častým užíváním telefonické komunikace při práci v jeskyni. Z hybridních složenin má naopak potenciál přejít do spisovného jazyka bezpříznakový slangismus *speleovak*. Komponent *speleo-* se v mluvě jeskyňářů objevuje často i u názvů, příkladem je setkání jeskyňářů s názvem *Speleofórum*, *Speleovikend*, rubrika *Speleobulvár* na stránkách Františka Musila apod. Dalším hybridním jménem tvořeným tímto komponentem je

speleolezba, pojmenování pro výbavu na lezení v jeskyních, se zdokonalováním osvětlovací techniky se setkáváme s relativně novým pojmenováním pro výkonnou svítilnu, *lumenomet*.

4.3 Postupy transformační – zkracování

Zdrojem názvů utvořených zkracováním, abreviací, je spojování dvou nebo více zkrácených slovních základů. Výhodou tohoto typu univerbizace je zachování odborného označení (v podstatě dochází „jen“ k jeho zjednodušení). Zkracování vznikají zkratková slova a iniciálové zkratky. Hubáček o iniciálových zkratkách říká, že u nich „*nejde ve slanzích primárně o jejich tvoření, ale o jejich běžné využití v mluvených projevech, (...)*“.⁷² Zkratková slova jsou podle Hubáčka ve slanzích častější, skládají z počátečních, nebo artikulačně výrazných shluků souhláskových skupin základových slov.

Dalším typem zkracování je mechanické krácení, jehož základem jsou (na rozdíl od zkratkových slov a iniciálových zkratek) jednoslovná pojmenování. Dochází při něm k redukci množství slabik, zjednodušení a častá modifikace souhláskových skupin, často je tvoří otevřené slabiky. Výsledkem je kratší, zvukově jednodušší název.

Slangová názvy se tvoří také překrucováním, během něž jsou zdrojová pojmenování přetvářena a upravována, nejedná se o utváření nových pojmenování, ale o jejich modifikaci. Motivací pro tvoření slangových slov překrucováním může být potřeba zjednodušit a odlišit výraz od jeho spisovné podoby, nebo jazyková hra. Výsledkem takových změn jsou i takzvaná expresivní homonyma, tedy výrazy, jejichž zvuková podoba je shodná se slovem spisovným, označujícím zcela jinou skutečnost (např. *jasan*)

4.3.1 Iniciálové zkratky a zkratková slova v mluvě jeskyňářů

S vokalizovanou iniciálovou zkratkou se v jeskyňářské mluvě setkáváme u výrazu pro základní *organizaci* ČSS, tedy *zetó*, dále v pojmenování pro *jednolanovou techniku*, což je doslovný překlad anglického výrazu *single rope technique*, v mluvě jeskyňářů *eserté*, případně *srt*, nebo u názvu pro oxid uhličitý *céódva*, případně *codva*. K iniciálovým zkratkám se v mluvě jeskyňářů tvoří ohebné protějšky sufixací, například sufixem -čko – *zetóčko*, *esertéčko*, v jeskyňářské mluvě hojně zastoupené (synonymní s automobilovým slangem),

⁷² Hubáček 1971, s. 27.

nebo -ka – *céó dvojka*. Jiným příkladem, tentokrát zkratkového slova, je *krhola* – **k**radená **h**ornická **l**ampa.

4.3.2 Mechanické krácení v mluvě jeskyňářů

Mechanické krácení se v mluvě jeskyňářů realizují nejčastěji vypuštěním části slova a připojením sufixu jako je -a – *karba*, -áč – *ováč*, *podováč*, -ák – *neťák*, -as – *krapas*, -iš – *oviš*, *podoviš*, -oš – *vrápoš*, -ouš – *netouš*.

4.3.3 Překrucování v mluvě jeskyňářů

Za pojmenování vzniklé překrucováním považují slangismus *tuhýk*, užívaný pro figuranta během cvičení speleologické záchranné služby. Toto pojmenování vzniklo z frazému *být tuhý*, tedy být mrtvý. Dále se překrucováním tvoří slangismy *jezinka*, *jeskyňka* (jeskyňářka) a *lezba* (lezecké výstroj).

4.4 Postupy transpoziční – sémantické tvoření

Velmi produktivním způsobem tvoří slangových názvů je přenášení nebo posouvání slovního významu, a to buď na základě vnější podobnosti denotátů, tedy metaforicky, nebo přenášením pojmenování na základě jejich vnitřní souvislosti, metonymicky. Dochází tak k rozšiřování slovního významu v českém lexiku (v různých vrstvách) zakotvených slov, popřípadě může dojít k posunu v hodnocení jejich expresivity.

4.4.1 Sémantické tvoření – metafora

Podnět pro metaforické tvoření spatřuje Hubáček v potřebě jazykového vyjádření vnější podobnosti mezi novou skutečností a skutečností už označenou. V takových pojmenováních se akcentuje určitý více či méně typický rys (nebo rysy) společný pro obě entity, ať už je to je to celková podoba, velikost, tvar, nebo jen barva. Motivací zde může být potřeba věcného pojmenování, jednoduchého, výrazného a jednoznačného v daném prostředí. Další možnou motivací přenesených pojmenování bývá ve slangu i potřeba vyjádření citového vztahu k označovanému denotátu, v takovýchto případech však bývá souvislost mezi oběma denotáty méně zřetelná. Hubáček prezentuje jako nejčastější zdrojové oblasti metafor zástupce živočišné říše, dále názvy osob (obecná, vlastní a etnická jména), názvy hudebních nástrojů, domácích potřeb apod., tedy názvy z kategorií, které jsou nově pojmenovávány skutečnosti zpravidla významově vzdálené.

4.4.1.1 *Metafora v mluvě jeskyňářů*

Jak už jsem uvedla výše, české speleologické termíny jsou často tvořené metaforicky. Takové termíny jsou běžnou slovní zásobou amatérských jeskyňářů a nejsou jimi často jako termíny vnímány (např. *brčko*, *komín*, *závěs*, *buben*). Příklady metaforických slangových pojmenování jsou jména motivovaná zástupci z živočišné říše – *medvěd/medvídek*, *píďal(k)a/píďal(k)ování*, *kravák*. Do živočišné říše se řadí také *světluška*, tedy slabá svítilna. Jiné pojmenování pro slabou svítilnu, *bludičku*, je motivováno stejnojmennou nadpřirozenou bytostí. Z kategorie názvů částí lidského těla pochází slangismy *pyj*, *oko*, z názvů rostlin, respektive plodů, *hrozen*, *hruška*, *švestka*.

4.4.2 Sémantické tvoření – metonymie

Dalším typem sémantického tvoření je metonymie. Metonymické názvy vznikají přenesením slovního významu na skutečnost nebo představu, která je s výchozím výrazem spojena na základě věcné nebo jiné souvislosti. Význam výchozí skutečnosti je stále v takovémto pojmenování přítomen, novým významem je pouze odsunut do pozadí. Jako u předešlých způsobů tvoření je i zde hojně zastoupena univerbizace, metonymické tvoření se uplatňuje především u víceslovných pojmenování. Časté je také přenášení názvů značek na produkty a výrobky.

4.4.2.1 *Metonymie v mluvě jeskyňářů*

V jeskyňářském slovníku je zaznamenáno i několik případů metonymie, jedná se právě o poslední zmíněný typ, tedy přenášení názvu značky na výrobky, jako jsou například čelové svítilny *petzlovka* a *zebra*, stejný způsob pojmenování se někdy objevuje i u overalů, tedy pojmenování *meandr* (slovenský výrobce *Meander*) a *hysko/hýsková* (český výrobce *Hysko*, Romana Hýsková). U pojmenování spodní kombinézy, malé svítilny a některých jistících pomůcek dochází naopak k přenesení pojmenování a na základě jména jednoho konkrétního modelu výrobku, jsou to pojmenování *myotis* a *noro* pro jakoukoli spodní kombinézu (podle dvou modelů od značky *Meander*), *tika*, označující jakoukoli malou čelovou svítilnu napájenou z baterií AA, nebo AAA (podle modelů *Tikka* firmy *Petzl*), dále pojmenování prsního blokantu podle asi nejrozšířenějšího modelu *Petzl Croll*, tedy *krol/król* apod. U všech těchto příkladů tak dochází k rozšiřování významu původního pojmenování.

Dalšími způsoby metonymického tvoření vznikají slangismy *guma (šprcka)* a *železo*, zdrojovou oblastí obou názvů je materiál, z něž jsou předměty vyrobené. Sílou výkonu je motivován slangismus *dělo*.

4.5 Postupy transpoziční – tvoření víceslovných názvů

Víceslovná pojmenování nejsou ve slanzích příliš častým jevem, což lze vyvodit už z výše mnohokrát zmíněných snah o univerbizovaná vyjádření. Pro tuto protichůdnost s převažující tendencí slangové názvy zjednodušovat a v souladu s četností po formální stránce podobných českých termínů jsou sousloví pocitována spíše jako přechodné jevy směrem k odbornému lexiku. Víceslovná pojmenování vznikají na základě spojení dvou nebo více existujících slov, přičemž výsledný slangový výraz nabývá význam nový. Víceslovná pojmenování rozlišujeme na sdružená a frazeologická.

Sdružená pojmenování, též sousloví, jsou ustálená spojení slov, která dohromady tvoří jednu lexikální jednotku. Motivací pro jejich vznik je nejčastěji potřeba věcného pojmenování, vyjadřování expresivity je méně časté. Často je při jejich tvorbě uplatňováno i přenášení slovního významu.

Pojmenování frazeologická jsou rovněž ustálené víceslovné výrazy. Od sdružených pojmenování liší především tím, že jsou řídícím slovem frazeologického spojení slovesa. Z nich se při tvorbě uplatňují především slovesa významově široká, např. *chytat*, *mít*, *jezdit*⁷³. Frazeologickým spojením se tvoří nové nebo aktualizované názvy činností a pracovních úkonů, které jsou pro dané slangové prostředí specifické. Ve frazeologických pojmenováních dochází k posunu či změně významu jednoho nebo více slov, z toho vyplývá, že není možné odvodit význam celého slangového frazému z jeho dílčích složek. Takováto pojmenování jsou obrazná, metaforická. Frazeologická spojení mohou být jak čistě věcná, tak i expresivní.

4.5.1 Tvoření víceslovných názvů v mluvě jeskyňářů

Nejčastěji uváděné sdružené pojmenování z jeskyňářského slovníku je *mastnej flek* (případně *skvrna* nebo *oko*), uvedlo jej 68 dotazovaných. Z pojmenování jeskynních prostor je to *kalibrační průlez*, (nebo *úžina*, *otvor* apod.) pro prostoru malých rozměrů, z pojmenování pro osvětlení pak *bohyně tmy*, žertovné pojmenování pro acetylenovou svítilnu *Petzl Ariane*,

⁷³ Hubáček 1971, s. 38.

dále *řezač tmy* (JM kraj) a *spalovač/řezač kamene* pro výkonné svítidly. Sdružená pojmenování se uplatňují také v kategorii názvů osob, při speleopotápěčských průzkumech se odlišují účastníci akce podle funkce, kterou zastávají. *Jeskyňář nepotápěč*, který pomáhá s transportem výbavy, bývá nazýván jako *suchej jeskyňář*, *suchej body*, nebo jen *nosič*. Taková pojmenování jsou v dotazníku jen okrajovým jevem. Důvodů může být několik, potápění se věnuje méně jeskyňářů a zmíněná pojmenování jsou užívána především jimi.

Pojmenování frazeologické povahy najdeme mezi názvy způsobů lezení, jsou však značně neustálená, například *lézt/jít po cajkách/na cajky*, *jít/lézt po/na laně/špagátě* apod., jako ustálené slovní spojení se naopak jeví *lézt na výdech*.

4.6 Postupy transpoziční – přejímání

Dalším způsobem, který využívá existujících výrazů pro vznik nových⁷⁴ pojmenování, je přejímání slov. Při tomto způsobu obohacování slovní zásoby nemusí být využíváno pouze cizí lexikum, může k němu docházet i v rámci jednoho národního jazyka. Přejímány jsou pak výrazy z jeho útvarů a poloutvarů. Zvláštním typem přejímání je kalkování, kalky jsou v podstatě slova vzniklá doslovným překladem cizího pojmenování, mohou vznikat také nahrazením části cizího výrazu nebo fráze domácím ekvivalentem.

Zatímco tvoření nových slov přejímáním je obecně v českém jazyce hojné, v utváření slangové slovní zásoby se jedná o „*způsob tvoření omezeně produktivní*“⁷⁵. Antalovská⁷⁶ ve svém příspěvku z 8. konference upozorňuje, že Hubáček tento svůj názor později přehodnotil a označil přejímání za jeden z uplatňovaných postupů. Přejatá slova se dále více či méně modifikují po stránce zvukové a tvarotvorné, přibližují se tak ve výslovnosti a flexi slovům domácím. Motivace pro přejímání jsou ve slanzích různé, jedním z důvodů může být nedostatečně propracovaná či zcela chybějící domácí terminologie, snaha o zachování pojmů specifických a tradičních v určitém prostředí či národě, snaha o zjednodušení a zvýraznění pojmenování, vyjádření expresivity, nebo jazyková a společenská konformita. V českém kontextu bylo velké množství výrazů přejímáno z němčiny (relikt z doby Rakousko-Uherska), dnes je pro přejímání nejčastěji využívána angličtina.

⁷⁴ Hubáček upřesňuje, že se nejedná o název nový v doslovném smyslu, ale o cizí výraz v jazyce adaptovaný.

⁷⁵ Hubáček 1971, s. 19.

⁷⁶ Antalovská 2008, s. 30-34.

4.6.1 Přejímání pojmenování v mluvě jeskyňářů

V mluvě jeskyňářů se uplatňuje především přejímání slov z jiných slangů, a to zejména z hornického a horolezeckého, názvy pro vysokou gumovou obuv – *prsačky*, *prdeláčky* a nejspíš i *kozačky*, přešly do mluvy jeskyňářů ze slangu rybářského, při těžbě sedimentů pomocí vody jsou užívány některé výrazy z hasičského slangu (především pro odlišení tloušťky hadic). S hornickým prostředím sdílí jeskyňáři podobné pracovní úkony a z části i náčiní, v minulosti způsob osvětlení, patří sem slangismy *fárat*, *fáračky*, *fedrovat*, *grac(k)a*, *gracovat*, *karbidka*, s lezeckým pak materiál používaný při pohybu v jeskyni, jako je *sedák*, *prsák*, *stopák*, *odsedka*, *špagát* a další. K posunu významu dochází u názvu *atombordel* (původně vojenský slang), který Nekvapil definuje „jako prostředky chemické ochrany jednotlivce“⁷⁷, v mluvě jeskyňářů označuje pogumovanou nepromokavou svrchní kombinézu.

Slangismy pocházející z hornického slangu mají převážně původ v německém jazyce, také slangismy *vercajk*, *verky*, *cajky*, které jeskyňáři sdílí s lezci, jsou německého původu. Z anglického sousloví pochází sémantický kalk *cow's tail* – *kraví ocas*, častěji zkracovaný na *kravák*, nebo *(v)ocas*, z doslovného překladu pojmenování lezecké techniky, *single rope technique*, v českém překladu *jednolanová technika*, v mluvě jeskyňářů rovněž zkracovaná jako *jednolanovka*.

⁷⁷ Nekvapil 1979.

5 Výsledky dotazníku

Dotazníku se zúčastnilo pouze 124 respondentů, přičemž celkový počet členů ČSS čítá přes 1000 osob. Snažila jsem se proto nasbíraná data co možná nejvíce využít, ne vždy respondenti odpovídali na všechny otázky v souladu se zadáním (např. asociace, nepochopení obrázku), jindy bylo nutné zvážit, zda se v odpovědích neprojevuje momentální tvořivost respondenta, nebo jestli odpověď není jen snahou „nějak“ obrázek pojmenovat. Kritériem pro zařazení slova do slovníku mi byl nejen počet jeho výskytů, přihlížela jsem také k jeho užívání na internetových stránkách, v článcích a rozhovorech. V neposlední řadě jsem přihlížela k vlastní znalosti daného slangismu z jeskyňářského prostředí, na jejímž základě jsem se rozhodla do slovníku zařadit i řadu výrazů s velmi nízkým počtem výskytů. Některá hesla s jedním výskytem, která byla tvořená systematicky (např. *máma*, *táta*) jsem rovněž do slovníku zahrnula, je pravděpodobné, že pokud daná pojmenování respondent používá aktivně, přecházejí i do mluvy dalších jeskyňářů. U takových slangismů a slangismů které jsou typické pouze pro určitý kraj, uvádím i krajevou specifikaci.

V dotazníku je zaznamenán také jeskyňářský humor, například v odpovědi respondenta z Jihomoravského kraje, který uvádí jako synonymum malé jeskyně *Česky kras*, jiný respondent označuje speleopotápěče za *diraře na dovolené u vody* apod. V odpovědích se projevuje také klubový humor, jako jsou narážky na členy ČSS nebo vlastních ZO (např. *figura jako předseda* pro tlustého a *figura jako místopředseda* pro hubeného jeskyňáře, *Štěpánův zázrak* pro ruční svítilnu a *Jarynova čelovka* pro slabou svítilnu, *Košvancovy důlní plyny* pro jedovaté či nedýchatelné plyny), nebo vtipné výroky jako je *komorní A* nebo *chodba pro placatý koně*. Oba jmenované výroky však překročily hranice jedné ZO a rozšířily se do širšího povědomí.

Dalším zdrojem humoru je žertovná etymologie u termínu *stalaktit*, který respondent ze středních Čech vykládá jako odvozeninu od anglického jména *tit*, tedy cecek, struk. Takový výklad slouží zároveň jako mnemotechnická pomůcka pro rozeznání stalaktitu, krápníku rostoucího (visícího) od stropu jeskyně, a stalagmitu, krápníku rostoucího ode dna jeskyně. Dalším případem žertovné etymologie je výklad pojmenování svítilny *nifka* z anglického *nightmarish incredibly faithless karst accumulator*, do češtiny volně přeloženo jako příšerný, neuvěřitelně nespolehlivý jeskyňářský akumulátor.

U termínu *sifon*, který jsem zařadila mezi otázky do dotazníku, jsem v odpovědích nezaznamenala žádné slangové pojmenování, podobně tomu bylo i u *sintrových hrází se sintrovými jezery*, respondenti v odpovědích uváděli deminutivní podobu obou termínů (podmíněno zvoleným vyobrazením malého sintrového útvaru). V odpovědích u obrázků *sintrových záclon* pak respondenti vypisují prakticky všechny možné termíny a četná metaforická pojmenování daných obrázků, mezi nimiž jsem vyhodnotila jako slangové pojmenování *sloní ucho*. U podlouhlé *sintrové záclony* jsem zaznamenala hned několik metaforických pojmenování založených na ostrosti útvaru např. *šavle, meče, břity*. Podobně je tomu u termínu *skap*, kde respondenti tíhnou k pojmenovávání skapávající vody podle vulgárního jména pro déšť a močení, např. *chčije, chcanec, čurkání*. V obou případech se však jedná pouze o tendence k metaforickým pojmenováním čerpajícím ze stejné či podobné pojmové kategorie, konkrétní použitá jména se však liší.

Na nejednotu v pojmenování jsem narazila také ve třech odpovědích z olomouckého kraje, respondenti uvádějí jako pojmenování pro dopravování sedimentu pomocí vrátku či kladky *oslíkování, na oslíka, oslík*, ve středočeském kraji je podobná nejednota u pojmenování chodby, v níž lze lézt po čtyřech, *kolenivka, kolenačka, kolenovka*. Nepodařilo se mi dohledat, která z uvedených pojmenování převládají, proto jsem se rozhodla tyto odpovědi do slovníku nezařadit (ze stejných důvodů jsem nezařadila ani slova *lanovka, lanovkou*, dále *vlak, vláčkování* apod.).

6 Slovník mluvy českých jeskyňářů

6.1 Struktura slovníku a hesel

Hesla ve slovníčku jsou řazena abecedně do devíti oddílů podle vybraných významových kategorií.

1. Jeskyně, jeskynní prostory a výplně
2. Lidé
3. Oblečení a osobní vybava
4. Osvětlení
5. Pohyb v jeskyni
6. Lezecká vybava
7. Práce v jeskyni
8. Náčiní a prostředky pro dopravu sedimentu
9. Netopýři

Heslové slovo je vždy uvedeno v reprezentativním tvaru (u substantiv se jedná o nominativ singuláru nebo plurálu, u verb o infinitiv). Každé heslo (s výjimkou víceslovných názvů) je doplněno základními mluvnickými údaji, u substantiv je uvedena koncovka genitivu a mluvnický rod, u sloves vid. Za mluvnickými údaji je uveden výklad slangových slov a to buď opisem, nebo synonymem, případně odkazem na synonymní pojmenování ve slovníku už dříve vyložené (V takovém případě abecedně první heslo obsahuje také výčet zbylých synonym uvedených dále ve slovníku.).

Slovotvorné varianty jednoho slangismu uvádím vždy zvlášť jako samostatná hesla. Na konci slovníkového hesla *džimar*, *džimarovat* uvádím v závorce kurzívou grafické a zároveň výslovnostní varianty daných slangismů, všechny jsou utvořeny od pojmenování blokantu značky *Jūmar*. Grafická podoba, kterou jsem zvolila pro heslové slovo je nejčastější výslovnostní podobou tohoto slangismu. Všechny varianty uvedené v závorce mají shodné mluvnické kategorie i význam.

6.1.1 Seznam zkratek ve slovníku

Jmenný rod

m – mužský

ž – ženský

s – střední

Vid

ned. – nedokonavý

dok. – dokonavý

Další zkratky

mn. – množné číslo

n. – nebo

nes. – nesklonné

pomn. – pomnožné

příd. – přídavné jméno

JČ – Jihočeský kraj

JM – Jihomoravský kraj

OL – Olomoucký kraj

SČ – Středočeský kraj

SZS – Speleologická záchranná služba

6.2 Slovník

Jeskyně, jeskynní prostory a výplně

aktiv, -u m. *řeka n. potok protékající podzemím, aktivní podzemní tok; viz též voda*

blbodíra, -y ž. *jeskyně malých rozměrů; viz též špeluňka*

brko, -a s. *tenký dutý stalaktit, brčko; viz též makarón*

céóčko, -a s. *oxid uhličitý, CO₂; viz též céódva, céódvojka*

céódva, nes. s. *viz céóčko*

céódvojka, -y ž. *viz céóčko*

díra, -y ž. *jeskyně*

dušáky, -ů m. *pomn. jedovaté n. nedýchatelné plyny; viz též plyn*

dýchání, -í s. *jev pozorovatelný v zimě kdy vlivem proudění teplejšího vzduchu z podzemních krasových dutin na povrch taje sněhový pokrývka; viz též funění, mastnej flek, výdech*

funění, -í s. *viz dýchání*

hodiny, -in ž. *pomn. stalagnát; viz též sloup, sloupek, spoják*

hovnokámen, -u m. *nickamínek; viz též nic, nicouš*

chodba pro placatý koně, *chodba malých vertikálních rozměrů průstupná pouze plazením; plazivka; viz též kalibrační průlez, kulodrt', plazivice, plazivka, úžina*

choďák, -u m. *horizontální jeskynní prostora, v níž se lze pohybovat chůzí; viz též metro, tunel*

chrchlák, -u m. *dutý stalagmit hydrotermálníhoho původu; gejzírový stalagmit*

kalibrační průlez, (n. k. *úžina*, k. *otvor*) *viz chodba pro placatý koně*

komorní A, *pojmenování pro brčko v momentě, kdy se láme (SČ)*

kolenačka, -y ž. *nízká chodba, v níž je možné lézt po kolenou*

koule, -í ž. (2. mn.) *velké jeskynní perly*

krapas, -u m. *krápník, zejména stalaktit n. stalagmit*

kulodrt', -e m. *viz chodba pro placatý koně*

liťák, -u m. *vápencový masiv*

lochňa, -y ž. *zpravidla hluboká vertikální část jeskyně, propast; viz též šluchta*

makarón, -u m. *viz brko*

máma, -y m. *stalagmit (JČ); viz též pind'a, pyj, stoják*

mastnej flek, (n. m. *oko*, m. *skvrna*) *viz dýchání*

megadíra, -y ž. *rozsáhlá jeskyně, jeskynní systém*

metro, -a s. *viz chodák, zpravidla však větších rozměrů i délky, např. Sloupský koridor*

nic, -u m. *viz hovnošutr*

nicouš, -e m. *viz hovnošutr*

objev, -u m. *nejrůznější činností objevené prostory jeskyně typicky nevyplněné n. jen z části vyplněné sedimenty*

okno, -a s. *jeskynní portál položený výše nad zemí*

pind'a, -i m. *viz máma (SČ)*

plyn, -u m. *viz dušáky*

plazivice, -e ž. *viz chodba pro placatý koně*

plazivka, -y ž. *viz chodba pro placatý koně*

postup, -u m. *odkrytá část prostory zaplněné sedimenty; viz též sonda*

pyj, -e m. *viz máma*

rampouch, -u m. *stalaktit; viz též táta, visák*

sintropád, -u m. *sintrový nátek připomínající vodopád; zkamenělý vodopád, sintrový vodopád; viz též varhany, vrba*

sloní ucho, *krápníkový útvar připomínající sloní ucho; sintrová záclona*

sloup, -u m. *viz hodiny*

sloupek, -u m. *viz hodiny*

sodovkárna, -y ž. *jeskynní prostora se zvýšenou koncentrací CO₂*

sonda, -y ž. *viz postup*

spoják, -u m. viz *hodiny*

stoják, -u m. viz *máma*

šluchta, -y ž. viz *lochna*

špeluňka, -y ž. viz *blbodíra*

táta, -y m. viz *rampouch* (JČ)

tunel, -u m. viz *chodák*

úžina, -y ž. viz *chodba pro placatý koně*

valí, ned. *pokračuje, zpravidla o jeskyni n. chodbě*

varhany, -han ž. pomn. viz *sintropád*

visák, -u m. viz *rampouch*

vlez, -u m. *vchod do jeskyně malých vertikálních a horizontálních rozměrů, zpravidla uzavíratelný*

voda, -y ž. viz *aktiv*

vosí hnízdo, *ucpané ztlustělé brčko* (SČ)

vrba, -y ž. viz *sintropád*

výdech, -u m. viz *dýchání*

výzdoba, -y ž. *souhrnné pojmenování pro krápníky, sintrové náteky a další jeskynní výplně vzniklé srážením chemických látek; speleotémy*

zasedimentovaný, příd. *pokrytý sedimenty*

zasintrovaný, příd. *pokrytý sintrem, sintrovým nátekem*

Lidé

basejumper, -a m. *mladý nezkušený jeskyňář, který buď není oficiálním členem ZO, nebo jím je jen krátce* (OL); viz též *čekatel, mladej*

čekatel, -e m. viz *basejumper*

dědek, -a m. *starý zkušený jeskyňář; viz též důchodce, oldskůlař*

díračka, -y ž. *žena zabývající se jeskyňářstvím, jeskyňářka; viz též jeskyňka, jezinka*

dolař, -e m. *kdo se zabývá starými důlními díly, montanista (SČ); viz též horník, kanálník, štolař*

důchodce, -e m. viz *dědek*

horník, -a m. viz *dolař*

jeskyňka, -y ž. viz *díračka*

jezinka, -y ž. viz *díračka*

kalibr, -a m. *tlustý jeskyňář; viz též kalibrační člen, kalibrátor, plazivkář, poctivý jeskyňář*

kalibrační člen, viz *kalibr*

kalibrátor, -a m. viz *kalibr*

kanálník, -a m. viz *dolař*

mladej, -ho m. viz *basejumper*

nejeskyňář, -e m. *kdo se nezabývá jeskyňářem*

oldskůlař, -e m. viz *dědek*

plazivkář, -e m. viz *kalibr*

poctivý jeskyňář, viz *kalibr (OL)*

suchej, -ho m. *jeskyňář, který se nevěnuje potápění v jeskyních; viz též suchozemec*

suchozemec, -mce m. viz *suchej*

špinavec, -vce m. 1. *pojmenování pro jeskyňáře v mluvě horolezců* 2. *jeskyňář zašpiněný od jeskynních sedimentů po provádění speleologického výzkumu*

špunt, -a m. viz *kalibr*

štolař, -e m. viz *dolař*

šutrák, -a m. *hanlivé pojmenování osoby vnikající do jeskyní a dolů za účelem získat nejrůznější minerály a mnohdy je svou činností poničí; viz též šutrař, šutrolog*

šutrař, -e m. viz *šutrák*

šutrolog, -a m. 1. viz *šutrák* 2. *geolog*

ťuhýk, -a m. *figurant při cvičné záchranné akci SZS ČSS*

úžinář, -e m. *hubený jeskyňář*; viz též *žížala*

žížala, -y ž. viz *úžinář*

Oblečení a osobní výbava

alufolie, -e ž. *pokovovaná plastová deka užívaná pro snížení tepelných ztrát během nehod, izotermická fólie, termoizolační fólie*; viz též *alumatka, izofólie, izofolka, izofoška*

alumatka, -y ž. viz *alufolie* (OL)

atombordel, -u m. *svrchní pogumovaná kombinéza, nepromokavý overal*; viz též *guma, gumák, šprcka*

bágl, -u m. *transportní vak*; viz též *pingl, pytel, pytlík, spelák, speleáč, speleák, speleovak, trand'ák, transport'ák*

bonekan, -u m. *teplá spodní kombinéza*; viz též *medvěd, medvídek, noro*

blemba, -y ž. *sportovní n. pracovní ochranná přilba, helma*; viz též *blembák, kýbl*

blembák, -u m. viz *blemba* (*plembák*)

broďáky, -ů m. pomn. 1. *vysoké rybářské holínky sahající pod hýždě* 2. *brodicí kalhoty sahající do výše prsou*

fáračky, -ček ž. pomn. 1. *fárací oděv* 2. *speleologická kombinéza*

guma, -y ž. viz *atombordel*

gumák, -u m. viz *atombordel*

gumcle, -e ž. *vysoká gumová obuv*

izofólie, -e ž. viz *alufolie*

izofolka, -y ž. viz *alufolie*

izofoška, -y ž. viz *alufolie*

kýbl, -u (-e) m. viz *blemba* (JM)

medvěd, -a m. viz *bonekan*

medvídek, -a m. viz *bonekan*

myotis, -u m. *co se obléká pod overal, spodní kombinéza*; viz též *podkombinéza, podoveral, podováč, podoviš, podovoš*

noro, nes. m. viz *bonekan*

ováč, -e m. *speleologická kombinéza, overal*; viz též *fáračky, oviš, ováč, ovoš, ovouš*

oviš, -e m. viz *ováč*

ovoš, -e m. viz *ováč*

ovouš, -e m. viz *ováč*

peclovka, -y ž. *speleologická n. horolezecká přilba firmy Petzl*

pingl, -u m. viz *bágl*

podkombinéza, -y ž. viz *myotis*

podoveral, -u m. viz *myotis*

podováč, -e m. viz *myotis*

podoviš, -e m. viz *myotis*

podovoš, -e m. viz *myotis*

prdelačky, -ček ž. pomn. *vysoké brodicí holínky sahající pod hýždě*

prsačky, -ček ž. pomn. *vysoké brodicí kalhoty sahající do výše prsou*

pytel, -e m. viz *bágl*

pytlík, -u m. viz *bágl*

rukavky, -vek ž. pomn. *pracovní rukavice*

spelák, -u m. viz *bágl*

speleáč, -e m. viz *bágl*

speleák, -u m. viz *bágl*

speleovak, -u m. viz *bágl*

šprcka, -y ž. viz *atombordel*

trand'ák, -u m. viz *bágl*

transport'ák, -u m. viz *bágl*

Svítilny

bohyně tmy, karbidová lampa *Ariane* os firmy *Petzl*

blicka, -y ž. *svítilna s nízkou svítivostí, nevýkonná svítilna*; viz též *bludička, blikátko, hovnoblicka, hovnostvitka, chcípák, světluška*

bludička, -y ž. viz *blicka*

blikátko, -a s. viz *blicka*

buřtovka, -y ž. *svítilna napájená z monočlánků typu C nebo D*

čelajzna, -y ž. *svítilna upevněná helmě, čelová lampa*; viz též *čelovka*

čelovka, -y ž. viz *čelajzna*

čtyřbuřtovka, -y ž. *svítilna napájená ze čtyř monočlánků typu C nebo D*

dělo, -a s. *svítilna s vysokou svítivostí, výkonná svítilna*; viz též *halogen, lumenomet, reflektor, řezač tmy, řezačka, šajn, šajna, šanidlo, šajnovačka, šajnovka*

halogen, -u m. viz *dělo*

hořák, -u m. *karbidová lampa s hořákem upevněným na helmě*

hovnoblicka, -y ž. viz *blicka*

hovnosvitka, -y ž. viz *blicka*

kahan, -u m. *karbidová lampa*; viz též *karba*, *karbidka*

karba, -y ž. viz *kahan*

karbidka, -y ž. viz *kahan*

krhola, -y ž. *jakákoli hornická svítlna*, např. *karbidová lampa*

lionka, -y ž. *svítlna napájená li-ion akumulátorem*

lumenomet, -u m. viz *dělo*, *typicky pro nové čelové lampy*

nifka, -y ž. *svítlna s Ni-Fe n. Ni-Cd akumulátorem*

pětibuřtovka, -y ž. *svítlna napájená z pěti monočlánků typu C nebo D*

reflektor, -u m. viz *dělo*

ručka, -y ž. *elektrická kapesní svítlna do ruky*

řezač tmy, 1. viz *dělo* 2. *úzký kužel silného světla* (JM)

řezačka, -y ž. viz *dělo*

světlo, -a s. *jakákoli svítlna*

světluška, -y ž. viz *blicka*

šajn, -u m. viz *dělo*

šajna, -y ž. viz *dělo*

šajnidlo, -a s. viz *dělo*

šajnovačka, -y ž. viz *dělo*

šajnovka, -y ž. viz *dělo*

tika, -y ž. *malá čelová svítlna* (SČ)

zebra, -y ž. *jakákoli svítlna značky Zebralight*

Pohyb v jeskyni

džimarování, -í s. *pohyb po textilním laně za pomoci blokantů; lezení jednolanovou technikou; viz též kmitání po špagátě (džimarování, jumarování, jümarování, žimarování, žímarování, žumarování)*

džimarovat, ned. *lézt jednolanovou technikou (džimarovat, jumarovat, jümarovat, žimarovat, žímarovat, žumarovat)*

eserté, nes. s. *lezecká technika výstupu po textilním laně za pomoci blokantu; jednolanová technika; viz též esertéčko, jednolanovka*

esertéčko, -a s. viz *eserté*

fárat, ned. *sestupovat do jeskyně n. propasti*

jednolanovka, -y ž. viz *esesrté*

komínování, -í s. *lezecká technika užívaná při lezení úzkých vertikál n. komínů; lezení rozporem; viz též píd'alkování, tejření*

kmitání, viz *džimarování*

lézt na výdech, *prolézt velmi úzkým prostorem, v němž je nutné co nejvíce zmenšit velikost hrudníku pro snazší pohyb*

píd'alkování, -í s. viz *komínování*

prochrastit, dok. *prolézt velmi úzkou částí jeskyně; vždy se vztahuje k hubenému člověku*

propasírovat se, dok. *prolézt velmi úzkou částí jeskyně*

protéct, dok. *prolézt velmi úzkou částí jeskyně; vždy se vztahuje k tlustému n. silnějšímu člověku*

tejření, -í s. viz *komínování*

vydžimákovat, dok. *vylézt po laně pomocí blokantů, jednolanové techniky*

Lezecká výbava

cajky, -ů m. pomn. *souhrnné pojmenování prostředků určených pro pohyb po textilním laně; viz též hejblata, hejblátka, kmitáky, lezadla, lezáky, lezátka, lezení, lezba, vercajk, verky, železo*

brzda, -y ž. *zařízení sloužící pro sestup po textilním laně, slaňovací brzda; viz též slanítka, slaňovadlo, slaňovák, slaňovátko, stop, stopák, stopik, stopka*

bugata, -y ž. *slaňovací brzda bez vačky*

celotělník, -u m. *součást lezeckého vybavení vyrobená z textilních popruhů obepíná horní část trupu a stehna, užívá se ke spojení lezce s textilním lanem; lezecký celotělový úvaz; viz též kombík*

drát, -u m. *blátem silně zašpiněné textilní lano*

džimar, -u m. *lezecká pomůcka s rukojetí sloužící k výstupu po laně, s lezeckým úvazkem je spojena smyčkou s karabinou; ruční výstupový blokant, lanová svěrka; viz též džimák, petzl, ručák, spelet, šplhadlo (džimar, jumar, jümar, žimar, žumar, žumár)*

džimák, -u m. *viz džimar*

fous, -u m. *smyčka z popruhu n. lana na konci s karabinou, připevňuje se k sedacímu úvazu a slouží k zajištění osoby ve vertikální části jeskyně n. k připevnění ručního blokantu, může být buď jednoduchá s jednou karabinou, nebo dvojitá tvaru Y se dvěma karabinami; odsedací smyčka; viz též lonž, ocas, odsedka, odsedák, odsedávačka, odsedávka, osobka, životka*

hejblata, -lat s. pomn. *viz cajky*

hejblátka, -tek s. pomn. *viz cajky*

hrud'ák, -u m. *součást lezeckého vybavení vyrobená z textilních popruhů obepíná horní část trupu, používá se pouze v kombinaci se sedacím úvazem; lezecký prsní n. hrudní úvaz; viz též prsák*

karáble, -e ž. *karabina*

kmitáky, -ů m. pomn. *viz cajky*

kombík, -u m. 1. *spojovací smyčkou spojený prsní a sedací úvaz* 2. *viz celotělník*

krol, -a m. *lezecká pomůcka bez rukojeti sloužící k výstupu po laně, k lezeckému úvazu je připojena karabinami; hrudní výstupový blokant, lanová svěrka; viz též prsák*

lezadla, -del s. pomn. viz *cajky*

lezáky, -ů m. pomn. viz *cajky*

lezátka, -tek s. pomn. viz *cajky*

lezení, -í s. pomn. viz *cajky*

lezba, -y ž. pomn. viz *cajky*

lonž, -e ž. viz *fous*

ocas, -u m. viz *fous* (*vocas*)

odsedka, -y ž. viz *fous* (*vodsedka*)

odsedák, -u m. viz *fous*

odsedávačka, -y ž. viz *fous*

odsedávka, -y ž. viz *fous*

osobka, -y ž. viz *fous*

pedál, -u m. *smyčka připojená k ručnímu výstupovému blokantu, při lezení napomáhá vzpřímené poloze těla a slouží jako opora pro nohy lezce*

petzl, -u (-a) m. viz *džimar*

poaňé, -é s. viz *džimar*

prsák, -u m. 1. viz *hrud'ák* 2. viz *krol*

ručák, -u m. viz *džimar*

slanítko, -a s. viz *brzda*

slaňovadlo, -a s. viz *brzda*

slaňovák, -u m. viz *brzda*

slaňovátko, -a s. viz *brzda*

speleolezba, -y ž. viz *cajky*

spelet, -u m. viz *džimar*

stop, nes. m. viz *brzda*

stopák, -u (-a) m. viz *brzda*

stopik, -a m. viz *brzda*

stopka, -y ž. viz *brzda*

špagát, -u m. *textilní lano*

šplhadlo, -a s. viz *džimar*

vercajk, -u m. viz *cajky*

verky, -ů m. pomn. viz *cajky*

xylofon, -u m. *slaňovací brzda připomínající vzhledem xylofon, vhodná pro zdolávání dlouhých vertikál*

železo, -a s. viz *cajky*

životka, -y ž. viz *fous*

Práce v jeskyni

bádat, ned. 1. *prohlubovat jeskyni kopáním a dopravou jeskynních sedimentů z jeskyně na povrch* 2. *provádět jakoukoli činnost spojenou se speleologickým výzkumem např. mapovat jeskyni*

fedrovat, ned. *dpravovat jeskynní sediment z jeskyně na povrch; viz též tahat, těžít*

hamounění, -í s. *žertovné pojmenování pro neúmyslné vynášení (zejména) jeskynního bláta ven z jeskyně na oblečení nebo vybavení*

kerling, -u m. *posílání nádob naplněných vykopaným sedimentem po šikmé ploše*

kolečkovat, ned. *kolečkem vyvážet*

kyblíkování, -í s. *vynášení n. vyvážení jeskynního sedimentu v kýblech*; viz též *kýblohra, kýblovačka, kýblování*,

kyblíkovat, ned. *vynášet n. vyvážet jeskynní sediment v kýblech*

kýblohra, -y ž. 1. viz *kýblování* 2. *pracovní akce pořádaná skupinou ZO ČSS 1-04 Zlatý kůň*

kýblovačka, -y ž. viz *kýblování*

kýblování, -í s. viz *kyblíkování*

kýblovat, ned. *vynášet n. vyvážet jeskynní sediment v kýblech*

pekáčování, -í s. *vyvážení jeskynního sedimentu v pekáči přivázaném na laně*

pekáčovat, ned. *vyvážet jeskynní sediment v pekáči přivázaném na laně*

pytlíkování, -í s. *vynášení n. vyvážení jeskynního sedimentu v textilních vacích n. pytlích*; viz též *pytlování*

pytlování, -í s. viz *pytlování*

tahat, ned. viz *fedrovat*

těžba ve zkumavkovém formátu, *žertovné pojmenování pro odebrání vzorků sedimentů při spleleologickém výzkumu*

těžit, ned. viz *fedrovat*

transport, -u m. *dopravování jeskynních sedimentů z jeskyně na povrch*

vrátkování, -í s. *doprava sedimentu z jeskyně za pomoci vrátku*

vyhuntovat, dok. *po kolejích n. kolejnici vyvozit z jeskyně ven*

Náčiní a prostředky pro dopravu sedimentu

alvek, -u m. *visutá jednokolejnicová dráha se zavěšenou nádobou, která se vytahuje z jeskyně pomocí lana a soustavy kladek či elektrického navijáku*

baňok, -u m. *jakákoli nádoba obých tvarů vhodná pro dopravu vykopaného sedimentu*

graca, -i ž. *motyka*; viz též *gracka*

gracka, -y ž. viz *graca*

hunt, -u m. *nádoba tažená buď po zemi, nebo po kolejnici, původně důlní vozík*

huntík, -u m. viz *hunt*

kačer, -a m. *svrchní kryt od zrušeného pouličního osvětlení (JM)*

kand'ák, -u m. *nádoba používaná pro dopravu sedimentu z jeskyně na povrch, podélně rozříznutý kanystr zpravidla přivázaný na laně; viz též sašobus*

kecafon, -u m. *linková komunikační technika sloužící pro komunikaci jeskyňářů na povrchu s jeskyňáři v podzemí*

lódna, -y ž. *nádoba podlouhlého tvaru používaná pro dopravu sedimentu z jeskyně na povrch tažená na provaze buď po zemi, nebo po kolejnici*

sašobus, -u m. viz *kand'ák (SČ)*

Netopýři

barbucha, -y ž. *netopýr černý; Barbastella barbastellus; viz též černocho*

brutopýr, -a m. *netopýr; viz též krysolet, neťák, netouš, vstrombuch, vstromboušek*

černocho, -a m. viz *barbucha*

hnízdo, -a s. *skupina vedle sebe zimujících netopýrů; kolonie, klastř; viz též hrozen, chumel, trs*

hrozen, -u m. viz *hnízdo*

hruška, -y ž. *netopýr z čeledi vrápencovití; vrápenec malý n. velký; viz též hruštička, pícholet, švestka, vrápoš, vrápouš*

hruštička, -y ž. viz *hruška*

chumel, -u m. viz *hnízdo*

krysolet, -a m. viz *brutopýr (SČ)*

myot'ák, -a m. *netopýr velký; Myotis myotis; viz též myotisák, velkáč*

myotisák, -a m. viz *myoťák*

net'ák, -a m. viz *brutopýr*

netouš, -e m. viz *brutopýr*

píčolet, -a m. viz *hruška* (SČ)

plekot'ák, -a m. *netopýr ušatý; Plecotus auritus*

švestka, -y ž. viz *hruška*

trs, -u m. viz *hnízdo*

velkáč, -e m. viz *myoťák*

vostrombuch, -a m. viz *brutopýr*

vostromboušek, -a m. viz *brutopýr*

vousáč, -e m. *netopýr vousatý*

vrápoš, -e m. viz *hruška*

vrápouš, -e m. viz *hruška*

7 Závěr

Tématem této bakalářské práce byla mluva amatérských jeskyňářů na území České republiky. Jednou z motivací pro volbu tohoto tématu pro mě byla absence jakékoli odborné práce věnované českému jeskyňářskému slangu. Mým cílem proto bylo nasbírat co možná nejbohatší jazykový materiál, a uspořádat ho do malého přehledného slovníku. Za tímto účelem jsem sestavila dotazník skládající se z otevřených otázek, který jsem elektronickou formou poslala na sekretariát ČSS k jeho dalšímu rozeslání. Neméně důležitým zdrojem mi byly i internetové a časopisové články psané jeskyňáři, využila jsem také archiv Českého rozhlasu a zpravodaj městyse Sloup.

V praktické části této práce jsem aplikovala teoretické poznatky získané studiem odborné literatury zaměřené na slang a slovtvorbu. Hodnotila jsem nejen jazykové, ale také mimojazykové aspekty, které mají vliv na utváření a podobu mluvy jeskyňářů, dále jsem se zabývala způsoby obohacování jeskyňářské slovní zásoby. Ta je bohatá na metaforická a metonymická pojmenování, v mluvě jeskyňářů se u některých denotátů projevuje tendence právě k tvorbě obrazných pojmenování čerpajících pro daný denotát ze stejné či podobné pojmové kategorie, konkrétní užívaná jména jsou však nejednotná. Jeskyňáři sdílí značnou část lexika spojeného s lezeckým vybavením s horolezci, osvojili si také řadu slangismů z vojenského, hornického a rybářského prostředí.

V mluvě českých jeskyňářů se uplatňuje karsologická a speleologická terminologie především při písemném publikování výsledků bádání. Během mluvených prezentací stejných výsledků v kruhu jeskyňářů jsou slangismy častější. Zcela běžné jsou pak v neformálním hovoru, při pracovních akcích a v neoficiálních zápisech z jejich postupu.

Výsledkem této bakalářské práce je slovník slangismů, se kterými se můžete setkat v jeskyňářském prostředí, ale i mimo něj, například na internetových stránkách a v publikacích, jejichž soupis tu uvádím (viz níže *Zdroje*). Prezentovaný slovník je vzhledem k malému počtu respondentů pouze prvním krokem k poznání mluvy jeskyňářů na našem území. Jako vhodnější způsob získání jazykových dat se do budoucna jeví metoda rozhovoru, nebo přímé zapisování lexikálních jednotek během jeskyňářské činnosti.

8 Seznam použité literatury a dalších zdrojů

Monografie

ANTALOVSKÁ, Kateřina. Germanismy a anglicismy ve slovní zásobě lezeckého slangu. In: *Slang a argot: sborník přednášek z VIII. konference o slangu a argotu konané v Plzni ve dnech 26.-27. února 2008*. Plzeň: Pedagogická fakulta ZČU, 2008, s. 30-34.

BEČKA, Josef, Václav. Slang a diferenciacie v běžně mluvené řeči. In: *Sborník přednášek z III. konference o slangu a argotu v Plzni 24. - 27. ledna 1984*. Plzeň: Pedagogická fakulta, 1987, s. 12-19.

ČERMÁK, František. *Lexikon a sémantika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 357. ISBN 978-80-7422-020-3.

DAVID, Milan. *Tvoření slov v češtině*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1999, s. 83. ISBN 80-704-0281-4.

Encyklopedický slovník geologických věd. 2. svazek N-Ž. Praha: Academia, 1983, s. 852.

FILIPEC, Josef a kol. *Slovník spisovné češtiny* [online]. Praha: Academia, 1995. [cit. 2015-02-07]. Dostupné z: <https://deb.fi.muni.cz:8005/debdict/>

FLEGL, Václav. Sportovní slang a sportovní publicistika. In: *Sborník přednášek z III. konference o slangu a argotu v Plzni 24. - 27. ledna 1984*. Plzeň: Pedagogická fakulta, 1987, s. 206-218

GREPL, Miroslav a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. 2. opravené vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 799. ISBN 978-80-7106-980-5

HAVRÁNEK, Bohuslav a kol. *Slovník spisovného jazyka českého* [online]. Praha: Academia, 1960-1971. [cit. 2015-02-07]. Dostupné z: <https://deb.fi.muni.cz:8005/debdict/>

HUBÁČEK, Jaroslav. K aktuálnosti zkoumání sociolektů, zejména slangu. In: *Sborník přednášek z V. konference o slangu a argotu v Plzni 7.-9. února 1995*. Plzeň: Pedagogická fakulta ZČU, 1995, s. 18-22.

HUBÁČEK, Jaroslav. K metodologii zkoumání slangů. In: *Sborník přednášek ze IV. konference o slangu a argotu: Plzeň 9.-12. února 1988, Pedagogická fakulta*. Praha: Státní pedagogické nakl., 1989, s. 5-13.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988, s. 189

HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*. 2. doplněné a přepracované vyd. Ostrava: Profil, 1981, s. 214.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Onomaziologické postupy ve slovní zásobě slangů*. Praha: Státní pedagogické nakl., 1971, s. 78

HUBÁČEK, Jaroslav. *Výběrový slovník českých slangů*. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2003, s. 250. ISBN 80-704-2629-2.

CHLOUPEK, Jan. *Knížka o češtině*. Praha: Odeon, 1974, s. 322.

JELÍNEK, Milan. Zespisovňování slangových prostředků v češtině. In: *Sborník přednášek z V. konference o slangu a argotu v Plzni 7.-9. února 1995*. Plzeň: Pedagogická fakulta ZČU, 1995, s. 3-11.

KLIMEŠ, Lumír. *Komentovaný přehled výzkumu slangu v Československu, v České republice a ve Slovenské republice v letech 1920 - 1996*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1997, s. 47. ISBN 80-7043-217-9.

KOLDOVÁ, Jana. Jihočeský vorařský slang In: *Sborník přednášek z III. konference o slangu a argotu v Plzni 24. - 27. ledna 1984*. Plzeň: Pedagogická fakulta, 1987, s. 199-205.

KRAUS, Jiří a Věra PETRÁČKOVÁ, a kol. *Akademický slovník cizích slov* [online]. Praha: Academia 1999. [cit. 2015-02-07]. Dostupné z: <https://deb.fi.muni.cz:8005/debdict/>

republice v letech 1920-1996 . Plzeň: Západočeská univerzita, 1997, s. 47. ISBN 80-704-3217-9.

LOTKO, Edvard. *Slovník lingvistických termínů pro filology*. 3. nezměněné vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, s. 128. 80-244-0720-5.

MOTYČKA, Zdeněk a Radko TÁSLER. *Podzemí neznámé: 30 let České speleologické společnosti ve fotografii*. Praha: Česká speleologická společnost, 2009. s. 124. ISBN 978-80-254-5250-9.

NEKVAPIL, Jiří. Některé sociolingvistické aspekty výzkumu slangů. In: *Sborník přednášek z III. konference o slangu a argotu v Plzni 24. - 27. ledna 1984*. Plzeň: Pedagogická fakulta, 1987, s. 27-37

PALA, Karel a Jan VŠIANSKÝ. *Slovník českých synonym*. 3. doplněné vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000, 479 s. ISBN 80-7106-450-5.

PANOŠ, Vladimír. *Karsologická a speleologická terminologie: výkladový slovník s ekvivalenty ve slovenštině a jednacích jazycích mezinárodní speleologické unie (Unesco) : (angličtina, francouzština, italština, němčina, ruština, španělština)*. Žilina: Knižné centrum, 2001. s. 352. ISBN 80-806-4115-3.

SUK, Jaroslav. Skupinová mluva a její výzkum. In: *Sborník přednášek z V. konference o slangu a argotu v Plzni: 7. - 9. února 1995*. Plzeň: Pedagogická Fakulta ZČU, 1995, s. 23-27.

REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. 2. nezměněné vyd. Voznice: Leda, 2001, s. 752. ISBN 80-85927-85-3.

RUBÍN, Josef. *Atlas skalních, zemních a půdních tvarů*. Praha: Academia, 1986. s. 388.

Časopisecké články

NEKVAPIL, Jiří. K dnešnímu stavu vojenského slangu. *Naše řeč* [online]. 1979, roč. 62, č. 3 [cit. 2015-05-13]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6126>

KŘÍSTEK, Václav. Poznámky k problematice argotu a slangů. *Slovo a slovesnost* [online]. 1974, roč. 34, č. 1 [cit. 2015-02-17]. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3943>

KOPEČNÝ, František. K původu termínů slang, argot, hantýrka a žargón. *Naše řeč*, 1981, roč. 64, č. 2. [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6239>

JANOVEC, Ladislav. K projevům jazykových vývojových tendencí v současné češtině. *Naše řeč* [online]. 2007, roč. 90, č. 2 [cit. 2015-02-07]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7932>

CHLOUPEK, Jan. O sociální a územní rozrůzněnosti češtiny. *Naše řeč* [online]. 1969, roč. 52, č. 2-3 [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5440#_ftn8

Jak se tomu „ve Slópe“ říkalo. *Hřebenáč: Zpravodaj městyse Sloup*. 26.7.2015, č. 2. s. 19

Internetové stránky

Oficiální internetové stránky ČSS [cit. 2015-07-11]. Dostupné z: <http://www.speleo.cz/>

Rok 2012: 16.12.2012 - Sonda pod Jedničkou - kousek nového. Moravský speleologický klub [online]. 2012 [cit. 2015-03-12]. Dostupné z: <http://mskholstejn.eu/aktuality/rok-2012/>

Základní organizace ČSS. *Česká speleologická společnost* [online]. 2015 [cit. 2015-07-11]. Dostupné z: <http://www.speleo.cz/zakladni-organizace-css>

Ostatní

LAVIČKOVÁ, Světlana a Romana RŮŽIČKOVÁ. Na nebi, na zemi i pod zemí aneb Symboly Velikonoc kolem nás. In: *Dokument* [online]. ČRo Dvojka, 21. 4. 2014, 16:05. Dostupné z:

<http://hledani.rozhlas.cz/?query=Na+nebi%2C+na+zemi+i+pod+zem%C3%AD+aneb+Symboly+velikonoc+kolem+n%C3%A1s>

Zákon č.114/1992 Sb., § 61 odst. 3, ze dne 19. února 1992, *o ochraně přírody a krajiny* [online]

[http://www.mzp.cz/www/platnalegislativa.nsf/d79c09c54250df0dc1256e8900296e32/58170589E7DC0591C125654B004E91C1/\\$file/Z%20114_1992.pdf](http://www.mzp.cz/www/platnalegislativa.nsf/d79c09c54250df0dc1256e8900296e32/58170589E7DC0591C125654B004E91C1/$file/Z%20114_1992.pdf)

Zdroje

Amatérské dírolezení. Dostupné z: <http://www.jeskynar.cz/speleology>

Archiv časopisu Speleo [cit. 2015-07-11]. Dostupné z:
<http://old.speleo.cz/?section=speleocz&text=speleo>

FRANK, Tomáš a Tomáš KUBLÁK. *Horolezecká abeceda*. Praha: Epoque, 2007, s. 663.
ISBN 978-80-87027-35-6.

Magazín jeskyňář. Dostupné z: <http://www.jeskynar.cz/magazin/>

Moje zápisky z krasu. Dostupné z: <http://www.jeskynar.cz/libu>

Oficiální Fórum ZO ČSS 6-22 Dostupné z: <http://6-22.speleo.cz/forum3/index.php>

Oficiální stránky ZO ČSS 1-05. Dostupné z: <http://www.geospeleos.com/>

Oficiální stránky ZO ČSS 1-06. Dostupné z: <http://speleo.kuk.cz/index.php>

Oficiální stránka ZO ČSS 1-10 Dostupné z: <http://www.speleoaquanaut.cz/>

Oficiální stránky ZO ČSS 6-01. Dostupné z: <http://www.byckkala.cz/MaRS/index.php>

Oficiální stránky ZO ČSS 6-08. Dostupné z: <http://www.jeskynar.cz/dagmar/>

Oficiální stránka ZO ČSS 6-12 Dostupné z: <http://www.jeskynar.cz/speleoklub-brno>

Oficiální stránky ZO ČSS 6-19. Dostupné z: <http://www.planivy.cz/index.php>

Oficiální stránky ZO ČSS 6-21 MYOTIS. Dostupné z: <http://www.jeskynar.cz/myotis>

Oficiální stránky ZO ČSS 6-28. Dostupné z: <http://www.jeskynar.cz/babicka-skupina>

Oficiální stránky ZO ČSS 7-05. Dostupné z: <http://www.zo7-05vojtechov.estranky.cz/>

Osobní stránky jeskyňáře Františka Musila. Dostupné z: <http://francimus.webnode.com/>

Osobní stránky jeskyňáře Oty Šimička. Dostupné z: <http://www.ota-simicek.net>

Podzemí.net. Dostupné z: <http://www.podzemi.net/>

Staré oficiální stránky ZO ČSS 1-02. Dostupné z: http://tetin.speleo.cz/stary_web/index.php

Stránky speleopotápěčské skupiny Guáno. Dostupné z: <http://www.jeskynar.cz/guano>

9 Seznam příloh

Příloha 1: Dotazník *Mluva jeskyňářů*